

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КНИГА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ
Том 2, 2010

ANNUAIRE DE L'UNIVERSITE DE SOFIA „ST. KLIMENT OHRIDSKI“
FACULTE DE PHILOSOPHIE
LIVRE DES SCIENCES DE L'INFORMATION ET DES BIBLIOTHEQUES
Tome 2, 2010

**ПРОБЛЕМИ, СТРАТЕГИИ И ПОЛИТИКИ ПРИ
ПОДГОТОВКАТА И РАЗВИТИЕТО НА БИБЛИОТЕЧНО-
ИНФОРМАЦИОННИ СПЕЦИАЛИСТИ В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА
1989–2009 Г. ***

АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

*Alexander Georgiev Dimchev. PROBLEMS, STRATEGIES AND POLICIES
IN THE TRAINING OF LIBRARY–INFORMATION SPECIALISTS IN THE
REPUBLIC OF BULGARIA THROUGHOUT THE 1989–2009 PERIOD*

The aim of this study is to outline the problems, strategies and policies of the training and development of library-information specialists in the Republic of Bulgaria throughout the 1989 – 2009 periods. They are drawn within the context dynamically changing requirements towards representatives of the profession of librarians. The study takes into account recommendations and strategies of international organizations (IFLA, UNESCO, EBLIDA and others), of leading national and specialized associations. Outlined are the educational policies in Europe, based on the principle of forming common educational areas. An analysis of transformations in the field of library education is offered and the training of librarians in Bulgaria at the background of developments on a global scale. The discussions of the fields examined and discussed have lead to the idea of providing a view of this major field for the development of the

---

* Част от идеите в настоящата статия са представени пред XVIII национална конференция „Библиотечната професия през 21 век – промени и предизвикателства, организирана от Съюз на библиотечните и информационните работници, Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново, 19-20 юни, 2008.

library sector in Bulgaria. The study contains major issues related to the promotion of education the professional growth of the library community, namely:

- Recommendations of international organizations and leading experts on the transformation of the library profession and library education;
- Reactions to international policies to developments in the library sector in Bulgaria.
- The situation of training of library-information specialists in Bulgaria.
- Prerequisites and factors of change in the policy for the training of library-information specialists.
- The educational level and training of Bulgarian librarian-information specialists.
- Tendencies and policies in the training of librarian-information specialists in the Republic of Bulgaria.
- The chronology of the establishment of institutes and the development of Higher education in Library-Information Sciences after 1989.
- The state of qualification and other forms supporting the development of Library-Information specialists.
- The main subjects in the field of training and development Library-Information specialists – the Bulgarian Library Information Association (BLIA), the Chair of Library-information Sciences at the „St. Clement Ohridsky” University of Sofia and similar departments at other higher schools, The National Library „St. St. Cyril and Methodius” and regional libraries, foundations – „Open Society” Found, „Bill and Melinda Gates” Foundation, foreign information centers - U.S.A, the British Council, Goethe-Institute etc. with their major projects and activities.
- The Public Library Act and the requirements for educational standards for library personnel.

The following conclusions and evaluations have been drawn based on the studies. A tendency is increasingly spreading of life-long constant education of the human factor, in the coming years it shall call for such a strategic policy for its spread among Bulgarian library circles. Moreover library-information specialists are called on to work with innovations, to work and preserve knowledge and innovation and take part in the process of changes in communications. Thus professional librarians are called on to become leading figures in a society, whose future and hopes are addressed to information, information technologies and the economy of knowledge.

Въведение

Живеем във време, когато знанието и информацията се оценяват сред най-значимите ресурси за развитието на обществото и на индивидите. Библиотеките са безценни резервоари, производители, потребители и разпространители на информация. Да предположим, че в тази си позиция те са от страната на силните. Същевременно глобалният свят е белязан с несигурност, с трансформация на институциите и на техните агенции. Библиотечният сектор също е в ситуация на промени и пред дилеми за своето бъдещо място и роля. Не

случайно политиците често задават следния въпрос към библиотечните специалисти: *след като държите ключът към прогреса, защо не сте вече толкова атрактивни и непрекъснато искате увеличаване на издръжката за вашите организации от обществените фондове?* Без да съм на страната на политическите елити, намирам, че има основание за подобни нагласи. Светът се развива и ние трябва да се стараем да не изостанем. Затова трябва да променяме не само библиотеките, техните услуги и технологии, но и работещите в тях, както и тези, които се обучават за библиотекари и от които очакваме да се посветят на тази важна и полезна професия.

Успехът на библиотечно-информационния сектор в развитите страни се крепи на няколко базови фактора:

- системна и целенасочена информационна политика (включваща стратегии и по отношение на библиотеките);
- добре изградени мрежи от библиотеки;
- бързо и масирано навлизане на новите информационни и комуникационни технологии;
- извършване на научноизследователска дейност за библиотечно-информационния сектор;
- наличие на авторитетна и влиятелна библиотечна асоциация;
- развита система за качествено образование и непрекъснатата квалификация на библиотечните специалисти.

В статията „Библиотеки, лидерство и бъдеще“ (2000) Филс Спайс, вицепрезидент на OCLC (Online Computer Library Center, Inc), застава зад позицията, че „библиотеката на бъдещето има нужда от въображение, технологии, услуги, но най-голяма нужда има от човешката творческа сила. На работещите в библиотеките, трябва да им бъде дадена възможност да се учат. Тук нямам предвид, че трябва да бъдат „обучавани“. Обучението в традиционния смисъл е безполезно. На хората трябва да им бъде дадена възможност да усвояват нови умения, които могат да използват на работа или след работните часове и по този начин да се подпомогне тяхната кариера или животът им. Ученето е социална дейност и то се извършва в групи. Групите, които учат, понякога наречени общество на практикуващите, имат някои особени характеристики. Те са неофициално свързани помежду си поради наличието на сходни групи от проблеми и идентично преследване на решения, и затова те олицетворяват общ ресурс от знание. Променената библиотека трябва да наблегне на непрекъснатото учене и нейният персонал трябва да има богато изобилие от възможности за учене.”

Когато се коментира библиотечната професия и подходите към нея, много съществен е въпросът за нейното място и бъдеще. Проучване за най-перспективните професии за 2008 г. в САЩ, публикувано в „US News and World Report”, между изброените 31 професии като една от най-добрите е посочена тази на библиотекаря. „Забравете за книжния плъх, сега професията е сред най-хай-тек професиите по отношение на работата с книги и дигитална информация. Библиотекарят помага на потребителите при намиране на онлайн информация, решава какви дигитални ресурси да се набавят, организира достъпа до информация, формира дискуссионни групи... Средната годишна библиотечарска заплата за страната е 51 400 долара”.

Подобни възгледи и обнадеждаваща информация за професията неминуемо трябва да се свързват с професионалните компетентности на библиотечно-информационните специалисти. За да устояват на конкуренцията и да са сред водещите в информационното общество, те трябва да имат добро образование, квалификация и компетентности, които да усъвършенстват непрекъснато. В последните години международната библиотечна общност поставя на сериозна дискусия и преоценка проблемите на професията, изискванията към нея и към специалистите, които я упражняват. В следващите редове е направен опит да бъде представена по-обобщена картина на отделни препоръки и изисквания, подготвени от ИФЛА, Асоциацията на специалните библиотеки на САЩ и от други библиотечни асоциации и организации към персонала, който работи в библиотеките, както и за задачите, които той трябва да изпълнява в тях. Това е съчетание от професионални компетентности и лични качества. **Библиотечният специалист трябва да:**

- има необходимия ценз и умения за заемане на длъжността;
- притежава експертно знание относно съдържанието на информационните ресурси, включително способност критически да ги оценява и подбира;
- притежава специални отраслови познания и задълбочени знания, подходящи за публиката, която обслужва
- е отговорен за планирането и управлението на библиотеката;
- изгражда и ръководи подходящо, достъпно и финансово ефективно библиотечно-информационно обслужване;

- осигурява добри инструкции, материали и помощ за потребителите на библиотечните и информационните услуги;
- е компетентен в планирането и преподаването на различни техники за ползване на информацията от потребителите;
- работи за създаването на информационни ресурси за дистанционно обучение;
- работи за създаването на уеблинкове и уебсайтове за развитието и обогатяването на ресурсите и услугите;
- развива и подпомага информационната грамотност на потребителите;
- посреща информационните нужди, да създава и разпространява качествени информационни услуги и продукти;
- изпълнява посреднически и консултантски функции между ресурсите и потребителите;
- използва подходящи информационни технологии, за да набавя, организира и разпространява информацията;
- използва подходящи бизнес и мениджърски подходи, за да представи важността на информационните услуги пред ръководството на библиотеката или висшестоящата организация;
- разработва специализирани информационни продукти и услуги за ползване от потребителите както в библиотеката, така и вън от нея;
- оценява и анализира резултатите от ползването на информацията и извършва изследвания, свързани с решението на проблемите по управлението на информацията;
- подобрява непрекъснато обслужването в съответствие с променящите се нужди;
- работи в сътрудничество с членовете на колектива на висшестоящата организация (университет, училище, местни общности, публична администрация и др.);
- бъде ефективен член при консултиране на организацията или библиотеката по информационни въпроси;
- работи за разширяване и демократизиране на достъпа до информацията;
- е посветен на перфектното обслужване;

- спазва стриктно етичния кодекс и нормите за достъп до информацията и защитата на интелектуалната собственост;
- търси предизвикателства и да вижда нови възможности в библиотеката и извън нея;
- има психологическа нагласа и да владее педагогически умения;
- анализира общата картина (вътрешните и външните фактори);
- търси партньорство и връзки;
- умее да преговаря и да притежава ефективни комуникационни умения;
- създава обстановка на взаимен респект и доверие;
- работи добре в колектив;
- умее да действа като лидер;
- планира и поставя приоритети;
- е решен е да се учи цял живот и да планира личната си кариера;
- притежава търговски умения и създава чрез тях нови възможности;
- умее да набира средства за библиотеката от дарители и чрез проекти;
- осъзнава стойността на професионалната мрежа и солидарност и да участва активно в библиотечната асоциация;
- е адаптивен и да се отнася положително към времето на постоянни промени.

В Проекта „Декларация за основните компетенции“ (2005) на Американската библиотечна асоциация, са отразени новите очаквания към библиотекарите. Документът е насочен основно към преподавателите и студентите в специалностите по библиотечно-информационни науки. Той визира няколко ключови категории като: професионална етика, събиране и организиране на ресурсите, организация на обучението, технологични знания, разпространение, институционален мениджмънт. За всяка категория има допълнителни разяснения по темата. Така например технологичните знания обхващат следните изисквания:

- разбиране на съвременните информационни и комуникационни технологии, тъй като те влияят на ресурсите и използването им в библиотеките;

- основни познания за понятия и процеси, свързани с оценката на спецификациите, икономическото влияние и ефикасността на технологично-базирани продукти и услуги;
- следене и анализиране на нововъзникващи технологии и тяхното прилагане в практиката;
- умения в използването на стандартни информационни и комуникационни технологии и средства в съответствие с преобладаващите норми за услуги и професионални приложения.

Съгласно доклада на ИФЛА „Library 3.0: where art our skills” (2007 г.) информационните специалисти са наясно, че ерата на „Библиотека 3.0” приближава, но никой от тях не знае какво би могла тя да донесе като продукти и информационни услуги: „Библиотекарят на двадесет и първи век трябва да е изследовател, съветник, да може да планира, мениджър, оценител, член на екипа, да решава проблеми и същевременно да може да оправи компютъра или принтера при нужда”.

На 75-та Генерална конференция на ИФЛА, проведена през 2009 г. в Милано, бяха очертани няколко актуални насоки за бъдещето на библиотечно-информационното образование, които рефлектират върху подготовката на библиотечно-информационните специалисти и развитието на професията. На първо място образователната политика в отделните страни трябва да следва международната практика в развитието на библиотечно-информационния сектор. Вниманието в учебните планове и програми да се насочи към „прозрачност”, „мобилност” и „конвертируемост”, така че подготовката и натрупаните знания на студентите да им дава възможност пълноценно да работят не само в собствената, но и в други страни. Предлага се създаването на международни стандарти за обучение на специалисти за различни видове библиотеки. Активно се споделя идеята за обмен на студенти и на програми в съзвучие с Болонския процес. Лансира се идеята за създаване на международни акредитационни институции, които да оценяват програмите, и особено онези от тях, които се предлагат в режим на дистанционно обучение. Акцентира се върху възможностите на образователните институции да произвеждат кадри с широкопрофилни знания и умения, които освен в библиотеки и информационни центрове да имат компетенции за работа в бизнес, корпоративни и др. организации. Позициите към интернационализация на образованието и мобилност на кадрите в библиотечно-информационната професия се подкрепя активно както от ИФЛА, така

и от представителите на регионални асоциации и обединения с отношение към образованието и подготовката на специалисти: ALISE (Association for Library and Information Science Education), EUCLID (European Association for Library and Information Education and Research), EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations), A-LIEP (Asia-Pacific Conference on Library and Information Education and Practice) и др. На следващо място се поставя остро въпросът за междупоколенческото предаване на опита и привличането на млади хора в професията. Подобна политика трябва да се реализира посредством наставничество и възпитаване в интерес към професията, създаване на ново поколение от млади лидери, преквалификация, образование, предаване на знания и умения и планиране на приемствеността.

Това са част от налагащите се изисквания, очаквания и предизвикателствата за компетенциите на професионалистите. Те намират отражение при промяна на стандартите, на модела на развитие на библиотечно-информационните организации, на образователните програми, както и за разбирането за професията на библиотечно-информационните специалисти.

I. Подготовка на библиотечно-информационни специалисти в България. Постановка на проблема.

Целта на това проучване е да разгледа въпроси, свързани с подготовката на библиотечно-информационни специалисти в нашата страна след 1989 г., и да се оцени състоянието на политиката в това отношение в контекста на актуалните международни постановки за професионалната подготовка и развитието на библиотекарите. Анализът проследява организационни промени във висшите училища, които подготвят библиотечно-информационни специалисти. Прави се преглед на настъпилите изменения в образователните стратегии за библиотекарите с висше образование. Оценява се ролята на Центъра за непрекъсната квалификация на библиотекарите (ЦПОБ). Дава се информация за форми на работа на други институции, които също подпомагат развитието на библиотечно-информационните специалисти у нас. Представят се актуалните идеи за подготовката на библиотечни специалисти, включени в Закона за обществените библиотеки. Прави се предложение за промяна на политиката и на традиционното разбиране за подготовката на библиотекарите у нас.

В последните години задълбочени анализи за образованието и подготовката на библиотечно-информационни специалисти са направени от Татяна Янакиева от катедра „Библиотекознание, научна

информация и културна политика” при Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Тезите в настоящата разработка стъпват на постигнатото, поставя се задача да се допълнят и дообогатят идеите в тази значима област, корелираща с бъдещето на българското библиотечно дело. Поставените цели се решават на фона на случващото се при подготовката на библиотечно-информационните специалисти и на очертаващи се тенденции в БИН-образованието в други страни, както и на насоките на международни организации в това направление.

II. Предпоставки и фактори за промяна в политиката за подготовка на библиотечно-информационни специалисти

Нуждата в нашата страна от промяна в политиката за подготовка на библиотечно-информационни специалисти след 1989 г. е продиктувана от редица фактори:

- съобразяването с глобалните изменения и с тенденциите в Европейския съюз за развитието на икономика, основана на знанието;
- появата на нови професии, свързани с организирането, предоставянето на информацията и генерирането на знанието
- динамичното навлизане на информационните и комуникационните технологии и преминаване към нови модели библиотеки;
- промяна в професията на библиотекарите и информационните специалисти - поемане на нови роли;
- професията се очертава да съвместява традиционните форми и да премине към обучение на потребителите за работата им с НИТ;
- стремеж към промяна на невисокия статус на библиотечната професия;
- „размиване” границите на професията, нуждата от нови компетенции на библиотечно-информационните специалисти;
- преодоляване на „заплахите” относно бъдещето на професията на библиотекаря.

Подобни причини карат учебните звена по библиотечно-информационни науки да променят своите учебни програми и стратегии на действие на образователния пазар.

III. Образователно ниво и подготовка на българските библиотечно-информационни специалисти

По данни на *Националния статистически институт* (НСИ) от 2000 г. в периода 1989-2000 г. броят на библиотеките е редуциран с над 3500. През 2000 г. са регистрирани 6942 библиотеки. От тях 1741 (или 25%) са без дейност, включително 638 училищни и 757 читалищни. Щатният състав в тях е съкратен и реално те съществуват фиктивно. Съгласно по-нови данни на НСИ за 2005 г. в страната действат 4552 библиотеки с библиотечен фонд над 2000 регистрирани единици, от които: Народна библиотека – 1; регионални библиотеки – 11; областни библиотеки – 16; читалищни библиотеки - 2695; към предприятия и учреждения - 99; училищни - 1465; към висши училища - 81; специални - 184.

В проведеното от Оля Харизанова изследване през 2005-2006 г. за състоянието на българската библиотечната система – *„Готовност на българските библиотеки за превръщането им в центрове на знанието на информационното общество”* – се поставя с особена тревога и въпросът за състоянието и бъдещето на професионалното образование, подготовката и квалификацията на библиотекарите в нашата страна. Той се разглежда в контекста за мястото и ролята на библиотеките в нашето общество в идващите години.

По-характерните тенденции, които се очертават в изследването за българските библиотеки, са следните:

1. В около 54% от 1623 от изследваните и отговорили на анкетната карта библиотеки няма специалист с висше образование. Най-често такава е ситуацията в читалищните библиотеки.

2. От общо 2783 работещи библиотекари в анкетираните библиотеки 34% от тях са със средно образование.

(По неофициални данни в страната работят около 7000 души в библиотечния сектор.)

Таблица за образованието на библиотекарите в отделните видове библиотеки според изследването на О. Харизанова

Вид на библиотеката	Общ брой библиотекари със средно образование	Общ брой библиотекари с висше образование
---------------------	--	---

		Об-що	От тях общ брой специалисти (вкл. полувисше)
Национална	15	142	21
Регионална (ПМС 153)	28	220	72
Областна	13	169	81
Общинска	30	134	83
Читалищна	794	522	353
Училищна	47	268	144
Университетска	6	234	31
Отраслова научна	3	27	9
Специална	4	29	9
Общо	940	1745	803

3. Библиотечна квалификация имат 34% (936 от общо 2783 библиотекари). В 80% от библиотеките няма библиотекари с библиотечна квалификация. Това е най-често срещано при училищните – 89%, общинските – 81%, читалищните – 79%, университетските – 74%. Само 41% от библиотекарите са преминали курс за компютърна грамотност. Те работят в около 30% от всички анкетирани библиотеки.

4. Много е малък броят на библиотеките, които разполагат с обучени специалисти по информационни технологии – 3% от библиотеките, в които около 110 души са преминали курс по „Информационни технологии”.

5. Броят на работещите в библиотеките с чуждоезиково обучение е 306 души – 11% от извадката от 2783 души.

Други проучвания, извършени в нашата страна, свързани с персонала на библиотеките потвърждават посочените резултати. Те разширяват картината, дават допълнителни сведения за кадрите в библиотеките (образователен ценз, квалификация, състав, статут), за предизвикателства пред професията и др.

Интересни са наблюденията на студенти от специалност Библиотечно-информационни науки при Софийския университет „Св. Климент Охридски” за проблемите на работещи в българските библиотеки, отразени в изследване (осъществено през 1999 г.) за мотивацията на библиотечния персонал. Изследването е проведено в две университетски библиотеки (София и Велико Търново) и в четири

регионални библиотеки (София, Пловдив, Габрово и Велико Търново).
Общо са анкетирани 80 души. Заключениета им са следните:

По отношение състава на персонала

99% от персонала в анализирани библиотеки е феминизиран.

По отношение на статуса на професията:

59% от реципиентите изразяват становището, че според тях околните имат положително отношение към професията и работата им. Останалите го определят като противоречиво. По този показател мненията в столичния град и провинцията се различават сериозно. За София положителното отношение към професията е 39%. В провинцията този процент е много по-висок – за Пловдив 70%, за Велико Търново и Габрово – 72%.

По отношение на избора на професията

Около 59% заявяват, че сами са избрали професията на библиотекаря; 36% посочват, че попадането им в тази професия е станало случайно; 5% не са дали отговор. За столичните библиотеки съзнателният избор е 42%, за Пловдив - 80% и за библиотеките в останалите градове 57%. Интересно е да се посочи, че 62% от анкетирани са заявили, че са имали възможности да работят в друг сектор, но са избрали библиотечната професия.

По отношение на доходите от работната заплата

Само 18% от анкетирани работят допълнително, а 27% получават други странични средства. При 15% от анкетирани работната заплата, която получават, съставлява около 80% от семейния бюджет, при 16% тя е 60%, при 44% - 40% и при 25% от запитаните е 20%.

По отношение избора на нова работа или професия

Въпреки ниското заплащане на библиотекарите, 43% от реципиентите декларират, че не искат да се преместят на по-тежка и по-високоплатена работа. За София процентът на тези, които биха сменили работата, е 54%, за Пловдив - 60% и за останалите градове – 53%.

По отношение професионално развитие в друга сфера

52% смятат, че биха просперирали по-добре в друга професия.

По отношение продължаване на професионалния път в библиотеката и на образователната подготовка

76% от анкетиранияте виждат бъдещата си работа в библиотеката. Това се подхранва и от факта, че 72% от тях имат необходимия образователен ценз за заемане на длъжността. От отговорилите 42% са с магистърска степен, 23% с бакалавърска, 28% са специалисти по БИН и 7% са със средно образование или с курс за библиотекари. От реципиентите 42% имат интерес към повишаване на квалификацията си, а 58% не желаят да работят за своето професионално усъвършенстване, което е тревожно при динамичните промени, които трябва да се извършват в библиотеките.

По отношение възрастта на работещите в библиотеките

Много е тревожна тенденцията към застаряване на персонала. До 30 г. са само 11% от работещите, до 45 г. - 45% и над 45 г. 54%.

Сходни с посочените тенденции са изразените становища в **Меморандума на СБИР***, приет на XVIII Национална конференция **„Библиотечната професия в 21 век – промени и предизвикателства”**, проведена през 2008 г. във Велико Търново. Ще си позволя да цитирам тези от тях, които се отнасят преди всичко към темата за квалификацията и професионалното развитие на библиотекарите:

„Статутът на библиотечната професия е незаслужено нисък и проблемът не се оценява от отговорните институции. Сред основните причини за това са:

- Действащата нормативна уредба не регламентира на библиотечни длъжности в библиотеките да се назначават само специалисти с необходимата професионална квалификация.
- Няма създадени нормативни предпоставки и условия за реализиране на справедливи и прозрачни процедури за професионално и кариерно развитие.
- Не са налице възможности за професионална квалификация на неспециалисти със средно образование, заемащи библиотечни длъжности.

---

*Използвано е старото име на професионалното сдружение СБИР (Съюз на библиотечните и информационните работници). След конгреса на организацията, проведен на 9 октомври 2008 г., се прие нейното ново наименование – Българска библиотечно-информационна асоциация (ББИА).

- Няма действащ механизъм за определяне на нуждите от развитие на всеки библиотекар и подобряване на професионалната му компетентност.
- Липсва система за определяне на условията и реда за атестиране на библиотечно-информационните специалисти, която да е обвързана с формиране на трудовите възнаграждения.
- Условията за заемане на библиотечни длъжности не кореспондират със съществуващите образователно-квалификационни степени (бакалавър, магистър, доктор).
- Средната работна заплата в библиотеките е сред най-ниските в страната и се доближава до минималната, което е сериозна пречка за наличието на мотивация, привличането и задържането на квалифицирани кадри в библиотеките.
- Персоналът в библиотеките е подложен на системни съкращения за сметка на служителите в общинските администрации и ведомствата, в чиято структура функционира библиотека. В много библиотеки числеността на персонала е под критичния минимум и пречатства пълноценното им функциониране и развитие.
- Библиотечните длъжности в Националната класификация на професиите и длъжностите не са представени в съответствие с образователно-квалификационните степени по библиотечно-информационни науки” (с. 56 – 57).

Интерес представляват резултатите от извършеното през 2008 г. мащабно анкетно проучване в читалищните библиотеки по проекта **„Дигитални библиотеки”**. Анализирани са данни за 2351 библиотеки от цялата страна. Те сочат много тревожна картина за кадровата осигуреност на читалищните библиотеки и за професионалната подготовка на обслужващият ги персонал. В 2071 (88%) от тях работи само един човек, в 242 (10%) – повече от един и в 24 няма нито един. От всички проучени читалища само в 973 (41%) има назначен минимум един библиотекар, 1378 (59%) нямат или не са посочили, че разполагат с библиотекар. В 1008 (43%) от читалищата библиотеките се обслужват от „секретар-библиотекар”, в 323 (14%) – обслужването се извършва от секретаря на читалището, в 43 (2%) библиотеката се обслужва от лице на граждански договор – почасово, а в 47 (2%) – на доброволни начала.

При тази пъстра картина за състава на персонала, който обслужва библиотечната дейност в читалищата, с особена острота стои и въпросът за работното време на читалищната библиотека. Съгласно сведенията от цитираното изследване четири библиотеки, „обслужвани” от щатен библиотекар, всъщност не работят (няма данни

за броя на часовете или е посочено 0 часа дневно), други 79 работят до 4 часа дневно, а 890 библиотеки – 5 или над 5 часа дневно. Три библиотеки, „обслужвани” от секретар-библиотекар, не работят, а за други 5 не е посочено колко часа работят; 185 библиотеки, обслужвани от секретар-библиотекар, работят до 4 часа дневно, а 815 работят по 5 или над 5 часа дневно. Пет библиотеки, „обслужвани” от секретар на читалище, „работят” 0 часа дневно или не е посочено колко всъщност часа работят, 75 библиотеки – до 4 часа дневно, а 243 – 5 или над 5 часа дневно. Според данните 41 библиотеки практически не работят (нямат зает в библиотеката или не са посочили брой работни часове), 372 работят до 4 часа дневно, а 1938 – 5 или над 5 часа дневно.

Не по-малко тревога будят данните за квалификацията на персонала, който извършва библиотечно-информационната дейност в читалищата, които са обект на проучването. Обобщените резултати показват, че „в 1213 (52%) библиотеки нито един от заетите няма библиотечна квалификация, а в други 861 (37%) – само един човек има такава. Нещо повече, 115 (5%) респонденти не са дали отговор на въпроса, но може да се предположи, че в техните библиотеки също няма човек с библиотечна квалификация. Едва в 162 (7%) библиотеки са заети повече от един човек и те са с библиотечна квалификация. В 1024 (44%) от библиотеките нито един от заетите няма компютърна грамотност, 118 (5%) не са дали отговор (но също може да се предположи, че няма компютърно грамотни). В други 1043 (44%) има поне един с компютърна грамотност и едва в 166 (7%) – повече от един” (с. 30 – 32).

От проведеното през ноември 2008 г. по програмата специално изследване на потребностите от обучение на библиотечния персонал с 460 библиотечни сътрудници в регионалните, общинските и читалищните библиотеки се налагат следните тенденции. 60% от анкетираните притежават библиотечна квалификация, 40% са без такава. Средната възраст на работещите в библиотеките е 47 години без оглед на тяхното местоположение – град/село. Около 2/3 от сътрудниците в библиотеките са с трудов стаж над 10 години, стажът на работещите в библиотеките в селата като цяло е по-продължителен. В библиотеките в градовете 17% от работещите нямат специализирана квалификация, в селата цифрата възлиза на 53%. Данните сочат, че 70% от попълнителите анкетната карта не са участвали след 2000 г. в квалификационни курсове. Причината се крие в подценяване от страна на читалищните власти важността на квалификацията, както и в липсата на средства за покриване разходите за участие в квалификационни начинания. Най-засегната е групата на

библиотекарите със средно образование в изследваните групи библиотеки. Фактът, че 85% от библиотеките не предоставят интерактивни услуги за своите потребители, е показател за липсата на подготвени кадри, които да променят визията на библиотеката и да въведат нови видове обслужване и услуги, базирани на новите информационни технологии. Анализът на нуждите от обучение сочи големи различия между знанията и уменията на персонала в регионалните библиотеки в сравнение с работещите в общинските и читалищните. Илюстрация на самооценката на библиотекарите за готовността и уменията им да обучават потребителите предлага следната таблица.

Самооценка на уменията за обучение на потребители			
	Регионални библиотеки	Библиотеки в градовете	Библиотеки в селата
достатъчни	71%	28%	14%
недостатъчни	29%	72%	86%
Достъп до онлайн услуги за потребителите			
	Регионални библиотеки	Библиотеки в градовете	Библиотеки в селата
да	97%	37%	15%
не	3%	63%	85%

Видно е, че работещите в регионалните библиотеки, които притежават компютърна грамотност, винаги дават по-висока самооценка на уменията си за работа с приложни компютърни програми и Интернет в сравнение с библиотекарите в читалищните библиотеки. Квалификационните начинания за първите е необходимо да бъдат насочени към обогатяване на разнообразието и качеството на предлаганите от тях библиотечно-информационни услуги. Докато за читалищните библиотекарите и най-вече за работещите в селата данните сочат слаби познания в областта на информационните и комуникационните технологии и слаба базова компютърна грамотност (или липса на такава).

На основата на откритите характеристики и направените оценки могат да се направят следните изводи :

- Посочените негативни тенденции налагат да се извърши сериозна промяна по отношение на образователните и професионалните изисквания към персонала в библиотеките в новата информационна среда;
- Да се работи за повишаване качеството на висшето библиотечно образование;
- Да се засили ролята на непрекъснатата квалификация на библиотечно-информационните специалисти;
- Да се създаде национална система за непрекъсната професионална квалификация с участието на професионалните асоциации и висшите училища;
- Да бъде заложено нормативно изискване за професионално образование на работещите с цел стабилизиране на библиотеките и тяхното отговорно служене на обществото. За целта да се разработи система от професионално-квалификационни степени за развитие и израстване на библиотечния персонал в различните видове библиотеки.
- Да се направят необходимите актуални промени и допълнения в Националната класификация на професиите и длъжностите.
- Министерство на културата да подкрепи финансово дейностите по квалификацията на библиотечните специалисти чрез увеличаване на допълнителните субсидии, отпускани на регионалните библиотеки, и да се регламентира използването на част от тези средства за квалификация на библиотечните специалисти от съответния регион.
- Да се въведат и други форми за подпомагане на професионалното развитие и подготовката на библиотекарите.

IV. Тенденции и политики при подготовката на библиотечно-информационни специалисти в Република България

След 1989 г. постепенно настъпват промени в библиотечното образование и подготовката на библиотечно-информационни специалисти. Налагат се и други форми за подпомагане развитието на библиотекарите. Те са плод както на по-глобални изменения в сектора на висшето образование, така и на осъзнаването от библиотечната колегия на идеята за осъществяване на сериозни изменения в образователната и квалификационната политика. По-съществени фактори на влияние за промяна на парадигмата са следните:

- предоставяне на академична свобода на висшите училища и университетите;
- промяна на законодателството в областта на висшето образование;
- въвеждане на европейски модели в областта на висшето образование с цел равнопоставено участие на страната ни в европейското образователно пространство. Особена роля изиграват Болонската декларация от 1999 г., Дъблинските дескриптори, Копенхагенската декларация от 2002 г., Срещата на министрите на образованието в Берлин, 2003 г.;
- възприемане на Европейската система за трансфер на кредити (ECTS) като предпоставка за признаването на обучението и дипломите за образование с цел създаването на отворена европейска зона за образование и практическо обучение, в която студенти и преподаватели могат безпрепятствено да се придвижват;
- налагане на тристепенната система на обучение - бакалавър, магистър и доктор;
- сериозно преосмисляне на учебните програми в специалностите по БИН*;

---

* Според нас добри идеи за обновяване на учебните програми по БИН предлага Университета на Северна Каролина в Чепел Хил, САЩ (University of North Carolina at Chapel Hill). Интерес представлява техния нов учебен план (2008 г.), насочен към темата за „дигитални библиотеки”, структуриран в 10 модула. Проектът за тона обучение е покрепен от National Science Foundation:

1. Обзор. История на дигиталните библиотеки и на библиотечната автоматизация. Модели, теория, определения.

2. Дигитални обекти. Текстови документи. Мултимедия. Образи. Файлови формати, трансформиране, мигриране.

3. Развитие на колекциите. Развитие на колекциите/политика на подбор. Дигитализация. Претърсване на електронни ресурси и мрежи и набавяне на документи. Документи и електронно публикуване. Уеб публикуване

4. Организация на информацията/знанието. Информационна архитектура (напр. хипертекст, хипермедия). Метаданни. Описание, класификация, категоризация. Предметизация, авторски контрол, тезаурус, терминология.

5. Архитектура (средства, медиатори). Обзор на архитектурата. Приложен софтуер. Протоколи. Сигурност.

6. Поведение на потребителите/взаимодействие. Информационни потребности, релевантност. Онлайн търсене, подходи и стратегии на търсене. Разпределение,

- обмен на студенти и преподаватели по линия на европейски програми
- активната роля на Съюза на библиотечните и информационните работници (СБИР), на отделни фондации и чуждестранни организации;
- участието на наши библиотечни специалисти в работата на международни организации - IFLA и EUCLID и др.;
- отваряне на библиотечната ни колегия към международната чрез организиране и участие в професионални форуми и проекти;
- възприемане от образователните институции и от професионалната библиотечна организация на идеята за образование през целия живот.

Наред с положителните промени в сектора на висшето образование у нас се налагат и тенденции, които се отразяват негативно върху образователния процес, квалификацията и качеството на подготвяните специалисти. Те са белязани от:

- липсата на сериозна държавна политика, свързана с разкриването на висши училища;
- занижен акредитационен и следакредитационен контрол;
- ниско качество на обучението в отделни висши училища;
- нелоялна конкуренция;
- недостатъчно финансиране за нуждите на висшето образование, научните изследвания и модернизацията на висшите училища;

мрежови ресурси, обмен (в социален план). Обобщаване и представяне на информацията. Проектиране на взаимодействието и оценка на ползваемостта.

7. Услуги. Индексиране и търсене. Търсене на образи. Справочни услуги. Препоръчителни системи. Издирване и филтриране. Уеб публикуване. Персонализиране.

8. Опазване. Опазване. Уеб архивиране. Съхранение. Файлови формати, трансформиране, мигриране.

9. Мениджмънт и еволюция. Проектен мениджмънт. Дигитални библиотеки – проблемни области. Дигитални библиотеки развитие, изследване на потребителите. Библиотекометрия. Уебметрия. Интелектуална собственост. Цени/финансови въпроси. Социални измерения.

10. Обучение и изследвания за дигиталните библиотеки. Бъдещето на дигиталните библиотеки. Обучение за дигиталните библиотеки. Концептуални въпроси, теория, определения. Изследователски инициативи за дигитални библиотеки.

- сериозни проблеми в привличане и развитието на научния потенциал и др.

V. Хронология на институционализирането и развитието на висшето образование по БИН след 1989 г.

До 1989 г. висше библиотечно образование се придобива в Софийския университет на основата на специализация, следвана успоредно с една основна специалност в Университета или в някое от висшите училища в София. Работеше се активно и в областта на следдипломното обучение, където се обучават предимно информационни специалисти.

Полувисше библиотечно образование се придобиваше в Държавния библиотечен институт.

След 1989 г. постепенно настъпиха сериозни промени в политиката за подготовка на библиотечно-информационни специалисти с висша квалификация. По-важните институционални промени и документи, които трасират новите подходи са следните:

- През 1992 г. във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий” се създава специалност по Библиотечно-информационни науки (БИН);
- През 1993 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски” се възстановява и като самостоятелна специалност „Библиотечно-информационни науки” - редовно и задочно обучение;
- През 1997 г. Полувисшият институт по библиотечно дело е преобразуван в Колеж по библиотечно дело, който обучава студентите в образователно-квалификационна степен „специалист”;
- През 1998 г. е прието Постановление на Министерския съвет № 310 за приемане на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Библиотечно-информационни дейности” за образователно-квалификационна степен „бакалавър” („Държавен вестник”, № 63, 6 август, 1997 г.);
- През 1998 г. е приета Наредба за единни държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите от професионално направление „Библиотечно-информационни дейности” за образователно-квалификационна степен „специалист по...” (ДВ, № 94, 12 август, 1998 г.);
- Постановление № 162 от 23 юли 2002 г. за приемане на Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше

образование за образователно-квалификационните степени „бакалавър”, „магистър” и „специалист” (ДВ, № 76, 6 август, 2002 г.). Със същото ПМС се отмени Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Библиотечно-информационни дейности” за образователно-квалификационната степен „бакалавър”.

- През 2004 г. е преобразуван Колежът по библиотекознание и информационни технологии в Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии;
- Понастоящем българското висше образование по БИН предлага обучение в трите образователно-квалификационни степени „бакалавър”, „магистър” и „доктор”. То е синхронизирано с европейските норми.

Тук бих желал да открия един съществен факт, анализиран от Т. Янакиева в статията ѝ „Образователни идеи в областта на библиотечно-информационното образование в България” – липсата на политика и система при преподаването и разкриването на специалности в отделни висши училища, в които се преподават дисциплини по БИН или сходни с тях. Седем висши училища в страната предлагат в своите учебни планове дисциплини от цикъла на БИН.

VI. Квалификация и други форми за подпомагане развитието на библиотечно-информационните специалисти.

- Основни субекти в инициирането, осъществяването, подпомагането и реализацията на тази политика през годините след 1989 г. са:
- Съюзът на библиотечните и информационните работници (СБИР);
- Катедрата „Библиотекознание, научна информация и културна политика” в Софийския университет „Св. Климент Охридски”;
- Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий”;
- Катедрата „Библиотекознание и масови комуникации” във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”;
- Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ);
- Фондация „Отворено общество”;
- Посолство на САЩ и неговия Информационен център;
- Британски съвет;
- Програма „Глобални библиотеки” - България
- Гьоте институт;

- Български информационен консорциум (БИК);
- СофтЛиб;
- РС-ТМ и др.

Кои са по-характерните дейности и подходи на най-важните институции в тази област?

1. Дейност на СБИР в областта на подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти

А. Квалификация на библиотечно-информационните специалисти

Квалификацията е сред приоритетите на СБИР. През годините на своето съществуване той направи важни стъпки за подпомагането и решаването на този въпрос. С развитието на системата за квалификация СБИР си поставя няколко основни задачи:

- придобиване на нови знания в библиотечно-информационната дейност, както и за работата на библиотеките в променящата се технологична, икономическа, правна и социална среда;
- компенсиране на липсата на системна непрекъсната професионална квалификация.

Политиката, която следва СБИР, е следната. През 2001 г. чрез съвместните усилия на Фондация „Отворено общество”, Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика и СБИР бе създаден Център за продължаващо образование на библиотекари (ЦПОБ). Той бе институционализиран към националната библиотечна асоциация, както това е възприето в практиката на редица европейски страни. Физическото му местоположение е в Софийския университет „Св. Климент Охридски”. Образователната политика и учебните програми се утвърждават и координират от Катедрата при университета. За времето на своето съществуване през курсовете на ЦПОБ са преминали над 800 души от цялата страна.

Б. Други форми за подпомагане развитието на библиотечно-информационните специалисти.

В първите години на съществуването на Съюза бе създадена мобилна група от лектори, които да подпомагат и консултират библиотеките и библиотекарите от страната. От 1991 г. дейността на СБИР, свързана с развитието на библиотечно-информационните специалисти, е насочена и към организиране и провеждане на ежегодни национални конференции, научно-практически конференции, образователни семинари, обмяна на опит и др.

Важно е да се отбележи, че след създаването на професионалната организация много активна роля за подпомагане развитието на библиотечните специалисти играят и нейните регионални дружества и секции. Повечето от тях организират форуми в различен формат с цел запознаване на библиотекарите с водещите тенденции в библиотечния сектор, съвременните информационни и комуникационни технологии, новите форми на организация на работата и обслужване от библиотеките и др. Особено активни през периода са регионалните дружества в Благоевград, Добрич, Враца, Монтана, Пазарджик, Пловдив, Смолян, Търговище, Шумен и др.

Ежегодни национални научни конференции

Провеждането на ежегодните национални научни конференции се превръща в своеобразно средище и форум за размяна на мнения и информация от професионалната общност. Насочеността на конференциите е свързана с най-актуални проблеми на библиотечното дело. За периода на своето съществуване СБИР е организирал годишни научни конференции на следната тематика:

„Библиотеката и информационният център в променящото се общество” (1991);

„Бъдещето изисква нови технологии” (1992);

„Библиотечното образование – настояще и бъдеще” (1993), съорганизатори - Министерство на културата и Британският съвет, с участието на колеги от Великобритания - Ян Джонсън, ръководител на библиотечното училище към Университета в Абърдийн, Джон Гордън, председател на секцията по библиотечно образование в IFLA, проф. Джон Фидър и проф. Рюкл от Хумболдтовия университет, Германия;

„Библиотечно-информационно обслужване” (1994);

„Библиотеките и бъдещето” (1995);

„Библиотечните фондове – състояние, опазване и развитие” (1996);

„Информационната политика в България – формиране и развитие в съвременните условия” (1997);

„Библиотечно законодателство” (1998). В конференцията участва Нанси Болт, щатски библиотекар в Колорадо, САЩ;

Библиотеките през новото хилядолетие – свободен и равен достъп до информация” (1999). В конференцията участват: Тула Хаависто, представител на EBLIDA; Нанси Болт и Грег Хил, библиотекар от щата Колорадо; Скот Сийман от публичната библиотека на Феърбанкс, Аляска, САЩ;

„Библиотечната система в България” (2000);

„СБИР в началото на 21 век” (2001). В работата на конференцията взе участие от страна на Международната асоциация по библиология проф. Роберт Естивал, Франция;

„Професионалната етика, професионални перспективи” (2002);

„Библиотечното сътрудничество – настояще и бъдеще” (2003);

„Библиотеките и промените в съвременното българско законодателство” (2004);

„Библиотеката – обществен информационен център” (2005), под почетния патронаж на г-жа Зорка Първанова и г-жа Лора Буш;

„С модерни библиотеки – достойно в Европа” (2006);

„Библиотеките и информационната компетентност” (2007);

„Библиотечната професия през 21 век – промени и предизвикателства” (2008) – Велико Търново. Форумът дискутира едни от най-значимите въпроси пред професионалната общност, свързани със:

- статута на библиотечната професия, новата роля на библиотеките в обществото и изискванията към библиотечната професия; профил на съвременния библиотекар;
- висшето образование по библиотечно-информационни науки; модел на библиотечното образование в България;
- продължаващото образование на библиотекарите;
- професионалната квалификация на библиотекарите;
- новите технологии и библиотечната професия.

Предвид значимостта на проблемите, имащи ключово развитие за развитието и бъдещето на библиотечно-информационните звена, на конференцията през 2008 г. е утвърден **Меморандум на СБИР** до институциите, които имат отговорност за развитието на образователната политика и квалификацията на работещите в библиотечния сектор. Един от фундаменталните въпроси, свързани с приемането на нормативни актове за библиотеките, е предложението за регламент, който да регулира изискванията към образованието, квалификацията и професионалната подготовка на заемащите библиотечни длъжности. Считаю това като заявка за постепенно регулиране на библиотечната професия, във време когато към нея се поставят свършено нови изисквания и очаквания.

„Библиотеките и културното наследство” (2009), Хасково;

Други национални форуми и работни срещи

Като по-открояващи се, организирани от СБИР съвместно с партниращи библиотеки, могат да бъдат посочени:

„Национална работна среща по проблемите на автоматизацията на библиотеките” (1996) - София;

„Новата философия на обслужването” (1996) - Благоевград. Организирана съвместно с Американски университет в Благоевград;

„Общодостъпните библиотеки и предизвикателствата на промените” (1997) - Благоевград. Специален гост – Робърт Дейвис, мениджър на проекта за развитие на публичните библиотеки (PLOP) на Европейския съюз ФАР;

„Краеведската дейност на библиотеките в съвременните условия” (1997) – Пловдив, организирана съвместно с Народна библиотека „Иван Вазов”;

„НАБИМ – 6 години по-късно” (1999) – София, организирана съвместно с Фондация „Отворено общество”;

„Библиотечно обслужване на лицата в неравностойно положение” (2000) - Добрич;

„Библиотечно краезнание” (2000) - Ловеч;

„Обществената отговорност на публичните библиотеки и тяхната роля в демократичното общество” (2002) - Ексиновград и др.

Международни конференции

С годините се наложи като традиция в работата на форуми на СБИР да участват чуждестранни лектори и експерти от САЩ, Англия, Германия и др. държави, от професионални организации - IFLA, EBLIDA и др.

По инициатива на СБИР и с водещото участие на Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика в Софийския университет, съвместно с Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” и с Университета Емпория, САЩ, се организират серия от международни конференции *под мотото* „GLOBENET”: „Библиотеките в епохата на интернет” (2000 г); „Библиотеките, гражданското общество и социалното развитие” (2002 г); „Библиотеките, глобализация и кооперация”(2004 г); „Глобализация, дигитализация и опазване на културното наследство” (2006 г.); „Управление на информационните ресурси” (2008).

Семинари и работни срещи на СБИР с международно участие

Сред по-значимите форуми на СБИР, организирани самостоятелно или съвместно с други организации, могат да бъдат посочени:

„Информационен брокеринг” (1999) - лектор проф. Херберт Ачлейтнер от Университета Емпория, Канзас, САЩ, съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика” при Софийския университет „Св. Климент Охридски”;

„Европейски измерения на библиотечно-информационното законодателство" (1999), заедно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, лектор проф. Ролф Хюпер от Университета по приложни науки и изкуства, Хановер, Германия;

„Подготовка на проекти” (2000) с Американския информационен център, лектор Джон Смит - щатски библиотекар, Аляска, САЩ;

„Семинар по комплектуване в електронна среда” (2001) съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, лектори Джим Ейджи, Щатски университет, Мисури, САЩ и Барбара Хохлаген от фирма GALE;

„Старопечатните книги и тяхната електронна обработка” (2001), лектор проф. Ханс Петер Шрам от Университета по приложни науки и изкуства, Хановер, Германия;

„Библиотеки и лицензиране” и „Достъп до електронни източници на информация - проблеми на лицензирането” (2001), лектори - Тула Хаависто, ръководител на проект CELIP (Платформа за лицензионна информация за Централна и Източна Европа); и Емануела Джаавара, LL.M, Лондон, Великобритания - „Лицензиране на дигитални източници на информация: Как да избегнем капаните”;

„MARC формат за обмен на библиографски записи” (2001), лектор Патриша Търстън, ръководител на отдела за каталогизиране на славянски книги при Библиотеката на Йелския университет, и член на Комисията за международни връзки на Американската библиотечна асоциация;

„Мениджмънт на знанието” (2001) в кооперация с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, лектор проф. Херберт Ачлейтнер, Щатски университет Емпория, Канзас, САЩ;

„Финансирането на британските библиотеки и организация на тяхната асоциация” (2002), лектори - Белнърд Нейлър, президент на Британската библиотечна асоциация, и завеждащата международните контакти Джил Мартин;

„Стратегическо планиране: инструмент за управление и промяна”, „Етика и библиотеки: ценности и предизвикателства” (2002), лектор Уанда Доул, директор на Библиотеката на Университета Уошбърн, САЩ;

„Оценка на библиотечните фондове и услуги в електронната епоха” и „Проектът LibQUAL+™ и малката академична библиотека” (2002), лектор Уанда Доул, директор на Библиотеката на Университета Уошбърн, САЩ – семинар в Благоевград;

„Информационно право” (2002) заедно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, лектор проф. Ролф Хюпер от Университета по приложни науки и изкуства, Хановър, Германия;

„Интелектуалната свобода и американските библиотеки” (2003) с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, лектор проф. Тери Уич от Университета в Илинойс, САЩ;

„Библиотечни консорциуми” (2003), лектори Мери Хини и Филипа Долфин от Британската библиотечна асоциация;

„Съвременни проблеми на немските библиотеки”(2003) с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, лектор Ролф Хасе, отговорник за международната дейност на Асоциацията на немските библиотечни сдружения;

„Центрове за обществена информация и публичните библиотеки” (2004), лектори - Роберт Андерсен, Ресурсен център за международно обслужване – Еймс, Айова, САЩ, Нанси Болт, Щатска библиотека, Колорадо, САЩ, Барбара Карсон, Щатска библиотека, Де Мойн, Айова, САЩ, Джейми Лару, Областна библиотека на район Дъглас, САЩ, Бони Маккюн, Щатска библиотека, Денвър, Колорадо, САЩ;

„Библиотеката - обществен информационен център”(2004) – Варна, Велико Търново, Добрич, Раковски, София, Стара Загора;

„Библиотеката в обществото” (2005) в сътрудничество с Американския информационен център, лектор Кейт Фил, изпълнителен директор на Американската библиотечна асоциация;

„Четенето – инвестиция в бъдещето”. Инициативи в подкрепа на четенето в България и Германия - организатори Гьоте институт – София и СБИР (2005):

Семинари (в Благоевград, Бургас, Велико Търново, Монтана, Пловдив, Шумен) с регионалните разпространители на информация за Европейския съюз по проект на Делегацията на Европейската комисия в България (2005). Възложител на проекта е агенция ПР Поинт-София, която реализира Комуникационната стратегия на Делегацията. Изпълнител е фирма Прайм Консултинг ООД в партньорство със СБИР.

„Достъп до електронна информация за лица с увреждания в българските библиотеки” (2005) – Стара Загора;

„Библиотеката – обществен информационен център” (2006) - по проект ABLE – Шумен, Гоце Делчев, Монтана, Пловдив, Димитровград, Бургас, Разград и Силистра;

„Готовност за бедствия”, лектор Ранди Силвърмен, специалист по опазване и консервация на фондовете от Университетската библиотека

в Юта, САЩ, заедно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“;

„Правна регулация на библиотеките и библиотечната и информационната дейност в България“ (2006) съвместно с Британския съвет - София, лектор Джон Долан, ръководител на библиотечната политика на Съвета за музеи, библиотеки и архиви на Обединеното Кралство;

„Лидерството в библиотеките“ – семинар за директори на регионални библиотеки, организиран с Британския съвет (2008) - Баня, основен лектор Том Форест от Великобритания;

„Мениджмънт на обществените библиотеки“ – за ръководители на обществени и читалищни библиотеки, в партньорство с Британския съвет (2008), с лектор Том Форест от Великобритания;

„Откритият достъп да информацията“ (2008), с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ и Щатския университет, Емпория, САЩ.

„Обществените библиотеки и ролята им в ученето през целия живот“ (2009) по проекта ENTITLE (Europe's New Libraries Together in Transversal Learning Environments), в който ББИА е българският партньор.

Публикационна дейност в помощ на професионалното развитие на библиотечно-информационните специалисти

Значимо постижение на СБИР е създаването и поддържането на собствен професионален печат. Въпреки финансовите трудности през годините се издават и поддържат: *Бюлетин на СБИР*, сборници от годишните национални конференции, отделни тематични сборници и материали, уебсайт на СБИР.

2. Дейност на други организации в областта на подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти (обмяна на опит, организиране на професионални форуми и участие на библиотечни специалисти в професионални изяви в други страни)

Както бе посочено, основни субекти в иницирането, осъществяването, подпомагането и реализацията на тази политика през годините са: СБИР, Катедрата „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Катедрата „Библиотекознание и масови комуникации“ във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, Специализираното висше училище по библиотекознание, Фондация „Отворено общество“, Британският съвет, Информационният център

към Посолството на САЩ, Гьоте институт, Програма „Глобални библиотеки”, БИК и др. Заслужават да бъдат посочени заслугите на част от тези и на някои други организации.

Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” (НБКМ)

Отпадането на задачата на НБКМ да бъде център за методическо ръководство се отрази негативно върху библиотеките. Част от тази роля бе свързана с квалификационни инициативи и дейности, които подпомагаха усъвършенстването на библиотечния персонал. През годините на прехода НБКМ самостоятелно или съвместно с други организации от страната и чужбина провежда редица конференции, научно-практически форуми, семинари, които работят за каузата за издигане на професионализма в колегията. Някои от по-значимите форуми са:

- Семинар „Управление на библиотеките”, организиран 16-25 май 1993 г. в партньорство с Немския библиотечен институт (Федерална Република Германия), лектори: д-р Карл Шрьотман, проф. Ралф Шмид, Вернер Танхоф, Елизабет Симон, Ханс Ветън. Във форума участват директори на големите научни библиотеки и представители на образователни институции по БИН – общо 30 души.
- Международен изследователски колоквиум на тема "Писмените комуникации и информационното общество", София, 24-26 октомври, 1996 г. под егидата на Международна асоциация по библиология;
- Юбилейна научна конференция за 120-годишнината на НБКМ - "Националната библиотека на България в навечерието на XXI век". София, 8-10 декември 1998 г.;
- Международна научна конференция "Библиотеката и жената", организирана от Народна библиотека "Св. св. Кирил и Методий", София, 24-26 септември 2003 г.;
- Юбилейна научна конференция, посветена на 125-годишнината на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” - „Библиотеката – минало и настояще”, София, 11-12 декември 2003 г.

Националната библиотека е сред съорганизаторите съвместно с катедрата по БИН в Софийския университет и СБИР на международните форуми под мотото „GLOBENET”, в рамките на които наред с научна конференция се провеждат работни форуми и

семинари, свързани с обогатяването на знанията и уменията на наши специалисти.

Катедра "Библиотекознание, научна информация и културна политика" - Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Катедрата е сред институциите, които самостоятелно или с усилията на други организации у нас и чужбина работи активно за подпомагане професионалното усъвършенстване на библиотечната колегия. Нейният учебен план е изграден след задълбочено проучване на опита на водещи университети в областта на библиотечно-информационното образование, а учебните програми по отделните дисциплини са съпоставими по своите цели с чуждестранните*.

Катедрата осъзнава необходимостта от непрекъсната квалификация на библиотечния персонал в страната, за да се отговори адекватно на предизвикателствата в промяната на работната среда. Катедрата подкрепя ЦПОБ, а нейните преподаватели активно участват в квалификационни дейности, в организирането на научни форуми семинари. Сред по-значимите може да бъде посочено организирането на пет международни научни конференции в нашата страна по проекта GLOBENET в партньорство с Щатския университет Емпория, Канзас,

---

* Съпоставка между учебните програми на специалност БИН в СУ с препоръките на проф. Майкъл Горман сочат близост в съдържателен аспект с неговата логика за пропорциите на учебните дисциплини от т.нар. три концентрични кръга – „универсално ядро”, „национално ядро” и „по-широка програма” (специални за институцията курсове), които формират знанията и компетенциите на студентите. В учебната програма на специалност БИН в Университета има и специфики, които са свързани с традициите и особеностите на нашата библиотечно-информационна практика и образователни цели. Подобна съпоставка на дисциплините, включени в учебните планове в бакалавърската образователна степен на специалността, с изследване, извършено за състоянието на учебните планове в европейския регион, също потвърждава тезата за добър баланс и съответствие с налагащите се тенденции в библиотечното образование в Европа. Политика на съгласуване на учебното съдържание с водещите тенденции съществува и в магистърската степен на обучение, и в докторантската. Те са съставени по модела на програми в САЩ, Германия, Холандия, като се отчита и националната специфика и потребности от определени знания на обучаващите се и на практиката. Специално ще отбележа магистърската програма „Управление на информационните ресурси”. Тя е съставена на примера на програмата „Information Management”, която се преподава в Щатския университет Емпория и в Университета Орегон, САЩ. Програмата подготвя нов тип специалисти с умения и компетентности, от които имат нужда главно фирми и организации с бизнес и публичен профил.

САЩ, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” и Съюзът на библиотечните и информационните работници:

- 2000 г. – „Библиотеките в епохата на интернет”;
- 2002 г. – „Библиотеките, гражданското общество и социалното развитие”, под патронажа на Президента на Р. България, г-н Г. Първанов с основен докладчик Греъм Корниш, президент на Английската библиотечна асоциация;
- 2004 г. – „Библиотеките, глобализация и кооперация”;
- 2006 г. – „Глобализация, дигитализация и опазване на културното наследство” под патронажа на Председателя на Народното събрание на България г-н Г. Пирински, с основен докладчик проф. Майкъл Горман, президент на Американската библиотечна асоциация;
- 2008 г. – „Управление на информационните ресурси” под патронажа на Председателя на Народното събрание на България, г-н Г. Пирински, с основен докладчик Чезаре Пазини, префект на Ватиканската Апостолическа библиотека;

Катедрата, благодарение на добрите си взаимоотношения с чуждестранни партньори, организира или съдейства за организиране на форуми, които обогатяват знанията и уменията на библиотекарите. Традиция е лектори в тях да са водещи чуждестранни експерти и учени (от над 40 страни) – д-р Греъм Корниш, вицепрезидент на IFLA и президент на Английската библиотечна асоциация, д-р Мартенс, президент на Английската библиотечна асоциация, проф. Майкъл Горман, президент на Американската библиотечна асоциация, проф. Херберт Ачлейтнер (Щатски университет Емпория, САЩ), проф. Тери Уич (Университет в Урбана Шемпайн, САЩ), проф. Ролф Хюпер, Петер Блумендорф, проф. Ханс-Петер Шрам, проф. Кира Кленке, проф. Кристине Кутлоф и проф. Улрике Шьомер (Университет в ХанOVER, Германия), проф. Адриан Боргреве, проф. Роел Риетбергер и проф. Ян Верховен (Университет в Девънтър, Холандия), Людмила Тихонова, (Национална библиотека на Русия), проф. Мария Прщастек-Самокова и проф. Катержина Матерска (Университет във Варшава, Полша), проф. Анна-Мария Тамаро (Университет в Парма, Италия), проф. Аудроне Глосиене и проф. Юлия Зинкевичиени (Вилнюски университет, Литва), проф. Айра Лерик (Талински педагогически университет, Естония), проф. Брандли Шафнер (Харвардски университет, САЩ), проф. Петра Хауке (Хумболдтов университет, Берлин, Германия), проф. Александра Вранеш и проф. Лиляна Маркович (Белградски университет, Сърбия),

проф. Лейф Кайберг (Кралско училище по библиотечни и информационни науки, Копенхаген, Дания), проф. Александра Хорват (Загребски университет, Хърватска), проф. Чутима Сакхананд (Свободен университет, Тайланд) проф. Иън Джонсън (Университет в Абърдийн, Шотландия), проф. Рагнар Аудунсон (EUCLID), Роб Дейвис (Великобритания), Адолф Кнол (Национална библиотека на Чехия), Свен Кутнер (Университетска библиотека на Мюнхен, Германия), проф. Марта Дейруп и проф. Хауърд МакГин (Университет Сетън Хол, Ню Джерси, САЩ), Ларс Леон (Университет в Канзас, САЩ) и др. В тези форуми са участвали представители от над 50 страни, както и от най-престижни организации.

Катедра „Библиотекознание и масови комуникации” при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”

През анализирания период Катедрата наред с провеждане на квалификационни начинания организира конференции, които имат отношение към подпомагане развитието на библиотекарите. Сред тези инициативи ще бъде посочена серията от национални научни конференции „Библиотеки – четене – комуникации”, съвместно организирани с Народна библиотека „Петко Р. Славейков”- Велико Търново. Към 2009 г. са проведени общо осем конференции.

Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ)

Наред с дейността на центъра за квалификация на библиотекари, интересна инициатива представляват провежданите ежегодни национални научни конференции в Деня на народните будители. Темите на конференциите са:

- „Книгата: бъдеще време в миналото”(2003);
- „Книгата и националната идентичност” (2004);
- „Книгата и "безкнижната" цивилизация” (2004);
- „Държавата на духа" (2006);
- „Кирилицата в духовността на европейската информационна цивилизация” (2007);
- „България в културното многообразие на Европа” (2008);
- България – кръстопът на културни цивилизации (2009).

В рамките на тази и други подобни дейности и инициативи СВУБИТ привлича чуждестранни лектори и специалисти.

Фондация „Отворено общество”

Още от първите години на съществуването си Фондацията включва сред приоритетите си и библиотеките. През 1991 г. към Фондацията се

създаде програмата „Библиотеки и специализирана литература”. Сред водещите цели, които преследва програмата, са и тези, свързани с развитието и квалификацията на библиотекарите. Основните направления са насочени към: подпомагане на организирането и провеждането на семинари и форуми за библиотечни специалисти, спонсориране на тяхно участие в международни професионални прояви – конференции, конгреси, семинари, специализации и др.; подкрепа и финансиране на образователни програми.

В основата на тази политика е залегнала идеята за добрата квалификация и необходимостта от непрекъснато професионално развитие на библиотекарите. В тази връзка бяха финансирани, организирани и проведени редица образователни семинари и конференции в София и други населени места в страната с участието на български и чуждестранни лектори. Проявите са фокусирани върху актуалните проблеми на развитието на библиотеките - автоматизация на процесите, нови информационни технологии, управление на колекциите, мениджмънт на библиотеките и на ресурсите, опазване и съхранение на документите, обслужване на лицата със специални нужди, промените в библиотечно-информационната професия и общодостъпните библиотеки, тенденции и подходи при дарителството и набирането на средства, измененията в стандартизацията и др.

Ще посоча някои от тези прояви, свързани с подпомагане на професионалното развитие на библиотекарите:

- Специализиран библиотечен семинар „Комплектуване на фондовете” (2-4 май 1995 г.) в Националната библиотека, организиран съвместно от фонд „Библиотеки”- фондация „Отворено общество”- София и Регионалната библиотечна програма към Института „Отворено общество”- Будапеща с лектор на семинара – Шийла Ричи от Британската библиотечна асоциация и преподавател в Thames Valley University. На форума присъстваха представители от 20 библиотеки от страната. На 5 май в Американския център бе проведен семинар с лектор проф. Марияна Такс Чолдин, директор на Мортенсоновия център за международни библиотечни програми към Университета на щата Илинойс, САЩ, член на експертната група към Регионалната библиотечна програма към Института „Отворено общество”- Будапеща на тема „Библиотечните колекции, достъп до информацията и интелектуалната свобода”. Нейната тема допълни и

разшири семинара по отношение на въпроси, които имат отношение към цензурата и библиотеките.

- 11-13 декември 1996 г. – библиотечен семинар „Управление на промените” с лектор Линдън Пию, консултант към английската фирма TFFL. Организиран в координация с Института „Отворено общество”-Будапеща и неговата Регионална библиотечна програма.
- Специализиран семинар през 1996 г. с участието на 40 специалисти на тема „Библиотечна автоматизация” (27-29 ноември).
- 14-16 декември 1998 г. работен семинар на тема „Управление на библиотечните фондове”, лектор Линдън Пию от Великобритания.
- 1-5 юни 1998 г., в сътрудничество с Регионалната библиотечна програма към Института „Отворено общество”-Будапеща са проведени семинарите „Опазване на библиотечните фондове” и „Опазване на фактографски документи в библиотеки, музеи и архиви”, с лектор Тод Патисън, представител на Североизточния център за реставрация и консервация (North-East Document Conservation Center – NEDCC) в Андовър, САЩ

Активна бе подкрепата за участие на български библиотекари в международни инициативи, образователни програми и специализации с цел обмен на информация, разширяване на международното сътрудничество и получаване на нови компетентности. Редица български специалисти посетиха с цел обмяна на опит престижни библиотечно-информационни институции и образователни центрове като Конгресната библиотека в САЩ, Френската национална библиотека, Британската библиотека, Международния библиотечен център към Университета в Илинойс, САЩ, Лятната школа на Централноевропейския университет в Будапеща и др. Представители на СБИР получаваха подкрепа за участие в конференциите на Международната федерация на библиотечните асоциации (IFLA), Американската библиотечна асоциация (ALA), Европейското бюро за библиотечни, информационни и документационни асоциации (EBLIDA), конференциите в Крим, Русия, на Алианса на университети за демокрация (AUDEM) и др. Оценявайки изключително важната роля на СБИР за българското библиотечно дело и материалните затруднения, които той изпитваше фондацията многократно подкрепи финансово негови проекти и форуми. В рамките на образователните

инициативи бе финансирано издаването на две книги с тематика, ориентирана към въвеждането на новите информационни технологии и модернизацията на библиотеките: „Виртуалната библиотека” (1996) на Карла Базили и Корадо Петенати и „Интернет – ключ към безграничната информация” (2003) на Красимир Петков. Програмата „Библиотеки” предостави като дарение компютърна техника за нуждите на образователния процес на катедра „Библиотечно-информационни науки и културна политика” към Софийския университет „Св. Климент Охридски” и компютърен клас за Колежа по библиотечно дело. Това бе направено в труден за двете образователни организации период, свързан с навлизането на нови учебни дисциплини по информационни технологии и при липсата на финансов ресурс за закупуването на техника. Част от инициативите в образователната програма се осъществиха в партньорство и с финансовата подкрепа на Международната библиотечна програма към Институт „Отворено общество” – Будапеща, и други институции.

За периода на съществуването на библиотечната програма от 1991 до 2000 г. Фондация "Отворено общество" подкрепи 106 български библиотекари за участие в чужбина в образователни програми, научни форуми и специализации. Активна роля за подпомагане на идеята за развитие на библиотечната колегия от страна на фондация „Отворено общество” изигра г-жа Боряна Савова, главен експерт на програма „Библиотеки” към фондацията.

Особено значим проект, *свързан с инициативите, предприети* за развитие на професионалната подготовка на библиотекарите, бе *този за създаването на **Национален център за продължаващо образование на библиотекари (ЦПОБ)***. В основата на идеята за неговото формиране залегна концепцията за нуждата от непрекъсната квалификация на персонала в библиотеките, както и стремежът да се укрепи ролята и мястото на СБИР като активен субект в подпомагане развитието на библиотечната гилдия по подобие на подобни асоциации в други страни. Центърът за продължаващо обучение на библиотекари (ЦПОБ) към СБИР и катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика” в СУ „Св. Климент Охридски”, бе създаден през 2000 г. благодарение на спомоществователството на Фондация „Отворено общество” – София, и Регионалната библиотечна програма – Будапеща. Той е част от мрежата от подобни образователни структури, изградени в страните от Централна и Източна Европа, свързани с Регионалната библиотечна програма в Будапеща за осъществяване на обмен на учебни програми и преподаватели. Финансовата подкрепа за неговото изграждане и функциониране бе в

размер на 110 000 лв. и беше предназначена за техническо обзавеждане, за финансиране процеса на обучение и заплащане разходите на курсистите за обучението.

Авторите на концепцията за ЦПОБ осъзнаваха, че необходимостта от технологични промени на библиотечния сектор налага те да се реализират от онова поколение библиотекари, което е получило професионалната си подготовка при различни от днешните условия и изисквания. Техните знания и умения трябваше да бъдат обогатени и усъвършенствани като се осигурят условия за системна работа по допълнителната им квалификация. Това щеше да способства за приобщаване на библиотечната общност към водещите тенденции и подходи на действие в библиотечно-информационния сектор. Подобна линия на развитие на персонала в библиотеките се разглеждаше като неразривно свързана с идеите за непрекъснатото професионално образование (НПО) като важен елемент от стратегията за подготовка на библиотечно-информационните специалисти. На първо място трябва да се посочи гъвкавостта и мобилността на продължаващото образование. То позволява концентрация на образователните дейности в направления, които са от особена важност за развитието на съвременното библиотечно дело. Чрез формите на НПО могат да се запълнят някои от пропуските на официалната образователна система, която е по-консервативна и по-бавно реагира на промените на динамиката на информационна среда. Чрез НПО се удължава жизнения цикъл на образователната подготовка на библиотечните и информационните специалисти, създават се възможности за апробация на нови учебни курсове. Така НПО се превръща в инструментариум за усъвършенстване на учебните планове на академичните образователни институции. На второ място НПО дава по-големи възможности на библиотекарите да поддържат квалификацията си като усвояват нови знания и умения за пълноценно изпълняване на професионалните си задължения. С други думи НПО повишава равнището на професионална компетентност. На трето място системата на НПО дава възможности за придобиване на нови знания и умения както в рамките на професията, така и извън нея. Всеки участник има възможност за индивидуален избор. Той може сам да направлява своето професионално развитие без ограничение на възраст, квалификация и т.н. На четвърто място разнообразните форми на НПО са възможност за получаване на компетентности при по-малък разход на време и средства от страна на участниците.

Основните цели, които преследва ЦПОБ, са следните: да бъде базов за страната; да предлага възможности за непрекъснатата

квалификация на библиотечно-информационни и други специалисти в приложението на новите информационни технологии, за управлението на библиотеките, информационните ресурси, услугите и персонала и др.; обучението да се извършва чрез съвременни технологии и методи; да се създават възможности за мобилност на персонала в библиотеките чрез придобиване на нови знания и умения; да се подготвят традиционни и електронни учебници и помагала, които да издигнат нивото на подготовка, да систематизират най-нови тенденции и да станат основа за конкретни подобрения на информационния трансфер.

В търсенето на по-голяма динамика и обхват съгласно замисълът на ЦБОБ участниците в процеса на НПО могат да бъдат обособени в три основни групи:

- представители от професията;
- специалисти, извън професията
- хора, свързани с библиотеките и информационните центрове като потребители на услуги.

Мотивацията на всяка една от тези групи за участие в системата на ППО е различна.

Професионалистите от библиотеките и информационните центрове участват в НПО, за да поддържат своята компетентност и да могат да изпълняват успешно своите професионални задължения. Освен това те обвързват своята професионална кариера и успешна реализация с допълнителна подготовка от формите на НПО.

Участниците в системата на НПО извън професията са мотивирани двустранно:

- да придобият библиотечна квалификация и да получат възможност за трудова реализация в библиотеките или информационните центрове;
- да придобият знания по въпроси от граничните области на библиотечно-информационните науки, които да приложат в своята професионална дейност – издателско дело, авторско право и др.п.

Потребителите на библиотечно-информационни услуги са заинтересовани да познават възможностите на библиотеките за доставка на информация и осигуряване на свободен и равен достъп до знания и да ползват библиотечните и информационните специалисти като надеждни консултанти при качествения подбор на информационни ресурси, необходими за техните индивидуални потребности от знания.

ЦПОБ предлага продължаваща квалификация за различни образователни нива и за различни видове библиотеки:

Образователни равнища:

- управленски кадри
- специалисти с висше образование (библиотекари, информационни специалисти, читалищни дейци, издатели, специалисти извън областта на библиотечно-информационния сектор и др.)
- библиотекари среднисти (технически персонал).

По видове библиотеки:

- научни библиотеки (университетски, специални)
- общодостъпни (читалищни, общински)
- училищни.

Учебните програми в ЦПОБ за периода на неговото функциониране са съобразени със съвременните тенденции и стандарти в библиотечно-информационното дело. Част от тях имат изпреварващ характер с цел формиране на нова организация и управление на библиотеките и да провокират промяна на подхода и организацията за работа на библиотекарите в условията на новите информационни и комуникационни технологии. Програмите са отворени и гъвкави в зависимост от нуждите, нивото на квалификация на обучаващите се групи и курсисти. Те са фокусирани в следните значими тематични блокове:

А. Стандарти в съвременната библиотека

Запознаване с действащите стандарти и нормали в библиотечната дейност и практика – български и международни. Специално внимание се отделя на форматите за библиографско описание на документите с оглед автоматизацията и обмена на данните.

Б. Организация и управление на библиотеката

Акцентът се поставя върху съвременните проблеми и методи на управление на библиотеката; нормативната база на библиотечно-информационната дейност; управленските органи и техните правомощия; управление на персонала; управление на библиотеките в условията на глобализация на информационната среда, автоматизацията на библиотечно-информационните процеси и новите информационни технологии; маркетинг и реклама; планиране и финансиране на библиотечните дейности; библиотечни услуги – промени, таксуване, оценка, стойност; лобиране за библиотеката и набиране на средства; повишаване ефективността на библиотеката; библиотечна етика и психология.

В. Интернет и библиотеките

Дават се практически познания за интернет, електронна поща, информационната система WWW и други по-важни услуги на

интернет; разглеждат се информационните ресурси на интернет в определени тематични области – икономика, бизнес, наука, техника, култура. Анализират се възможностите на електронните публикации. Придобиват се умения за проектиране на уебсайтове и др.

Г. Бизнес-информация, патентна информация

Запознаване със съвременни бизнес-информационни системи; БД с бизнес-информация (фирмена, търговска, маркетингова, кредитна, финансова и др.) – световни и български.

Д. Културна политика

Разглежда се управлението на функционирането и развитието на културните институти; културната политика като система от разгърнати във времето управленски въздействия; основните компоненти на културната политика. Курсът е насочен към съвременните методи за управление на културата.

Е. Социологически изследвания в библиотеките

Методи на социологически изследвания в библиотечно-информационния сектор; скали за оценка на библиотечната дейност и на информационните потребности.

Ж. Информационни системи

Ролята на информационно-търсещите системи в информационната инфраструктура; нови подходи на информационното обслужване; работа с основните информационни ресурси; CD ROM и мултимедийни продукти; online достъп до базите от данни и стратегия на търсене.

З. Информационни и комуникационни технологии

Целта е да се придобият практически познания за съвременните информационни и комуникационни технологии и да се прилагат в професионалната дейност; придобиване на компютърна грамотност; усвояване на програмни продукти за текстообработване; усвояване на програмни библиотечни продукти; издателски и други програми.

И. Организация и управление на информационните ресурси

Разглеждат се основни аспекти на организацията и управлението на информационните ресурси; механизмите за структуриране и управление на информационната среда и трудностите от финансов, информационен и социален аспект; основни проблеми на пазара на информационните услуги в контекста на точно адресиране и оптимален информационен маркетинг; връзката информационни ресурси – потребители – управление – оценка.

Й. Европейска интеграция на културно-информационното пространство

Запознаване с информационната политика на ЕС; комуникационна инфраструктура; евроинтеграция в културната област; информационни системи; информационен обмен; европейски библиотечно-информационни програми.

В предлаганите модули са включени около 60 лекционни курса. С годините учебните програми се променят, актуализират, включват се нови тематични области на базата на социалната поръчка от страна на участниците.

Като преподаватели в работата на Центъра се привличат преподаватели от Софийския университет и други висши училища в страната, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, големите научни и други библиотеки, информационни центрове, чуждестранни лектори. В пропедевческия процес се използват разнообразни методи и форми за обучение: лекции; дистанционно обучение; тестове; дискусии; брейнсторминг; тренинги; проектиране; ситуационни модели и др. Целта е да се стимулира активното поведение на участниците в учебния процес. Предвид характера на обучението курсовете са тридневни и едноседмични. ЦПОБ бе оборудван с най-новите технологии за провеждането на учебната дейност. Обучението в Центъра е лицензирано и курсистите получават официален документ от Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

В търсенето на демократични принципи за управление на ЦПОБ бе създаден управителен орган – Координационен съвет. В него участват представители на заинтересовани организации с отношение към библиотечното дело: председателят на СБИР; ръководителят на Катедра библиотекознание, научна информация и културна политика; координаторът на Центъра; представители от Фондация „Отворено общество”, професионалната общност, Читалищния съвет, неправителствени формирания и организации на местната власт.

Координационният съвет отговаря за: определяне образователната политика на Центъра и съгласуване на учебните програми; координация на дейността на Центъра; осъществяване на контрол върху финансовите средства; подпомагане в набирането на средства; подпомагане набирането на курсисти. Основанията за прилагането на подобен подход за ръководство на Центъра са следните: избягване на субективизъм и едностранчивост при определяне на политиката, дейността и учебните програми; установяване и покриване на социалната поръчка на по-широк кръг от институции, които имат отношение към библиотечно-информационната дейност; по-добра прозрачност на образователния процес; улесняване набирането на курсистите.

Според изследвания на К. Папазова и К. Недкова и др. специалисти, за годините на съществуването на ЦПОБ в него са преминали курс на обучение над 1000 библиотекари от различни библиотеки в страната. Така например през 2001 г., когато стартира ЦБОБ, са проведени 10 курса с общ брой на участниците 90. През следващата 2002 г. са организирани 23 квалификационни курса с 242 библиотечно-информационни специалисти, през 2003 г. – 21 курса с 211 участници, през 2004 г. – 13 курса със 136 курсисти, 2005 г.- 9 курса със 136 курсисти. Или само за цитираните години са обучени 815 библиотекари. За посочените години от общо проведени 76 курса 39 (51.2%) са изнесени в различни населени места на страната. От тематичните области на проведените курсове 85% са свързани с новите информационни технологии и около 15% – с библиотековедска тематика. Анкетното проучване за на Папазова и Недкова за 2002 г. сочи, че участниците в проявите са от различни видове библиотеки-24% от читалищни; 14.9% от регионални; 14.0% от НБКМ; 8.6% от общински; 7.2% от специални и 6.3% от училищни. Респондентите дават много висока оценка за създаването на Центъра като навременен и необходим за квалификацията на библиотечните специалисти проект – 46.6% от анкетираните, 40.3% оценяват инициативата като възможност за модернизация на професията и развитие на отделния специалист; 12.6% – като възможност за приобщаване към мрежата на образователни центрове в Централна и Източна Европа. Интерес представляват и данните, свързани с мотивацията на участниците: 45% са привлечени от актуалността и значимостта на тематиката; 38.6% имат амбиция да обновят професионалните си знания и умения; 15.3% са водени от стремеж към професионално израстване; 4.7% са повлияни от професионалната среда. Анализите за 2001 и 2002 г. сочат изключително висока скала на оценка за проведените курсове – 76% от участниците в анкетата дават отлична оценка, 19.1% – много добра, 2.7% – добра и 2.1% – задоволителна. Данните от анкетно проучване на К. Папазова за 2005 г. сочат много сходни показатели с това от 2002 г. Определено може да се направи извод за положителната роля, която изигра ЦПОБ за стимулиране на промяна по отношение развитието на библиотечно-информационните специалисти. Налага се и извода за известен застои в неговата дейност през последните няколко години, който трябва да бъде преодолян, за да изпълнява отговорните функции, които му се възлагат.

Американски информационен център към Посолството на САЩ

Той изиграва позитивна роля за подпомагане на българските библиотеки, на СБИР и за развитието на библиотечните специалисти в годините след промените в страната. Водеща фигура за провеждане на подобна политика в началния етап беше Стивън Мелинджър, регионален библиотекар към Американския информационен център в София. Той организира редица семинари за управление и организация на библиотеките с участието на водещи специалисти и лектори от САЩ. Центърът предоставяше специализирана библиотековедска литература и видеофилми. Организира видеоконференции с библиотекари от САЩ и България. Специално бе подготвен и езиков курс и учебно пособие за английски език за библиотекари - с лектор Лесли Кайлберг от Корпуса на мира. С годините тази институция осигуряваше логистична и спомоществателска подкрепа за семинари, работни срещи, обмяна на опит за български библиотекари. Лобистка роля в помощ на иницирането и реализацията на идеите играеше г-жа Снежана Янева.

В рамките на идеите за подпомагане развитието и усъвършенстването на работещите в обществените библиотеки се явява „Американско-българският проект за библиотечен обмен (АББО): Обмен на библиотечен опит: Пътища за сътрудничество и развитие на обществените информационни услуги” (2003). Това е съвместен проект между Ресурсния център за международни изследвания в Айова, САЩ, СБИР и Държавната библиотека в Колорадо, САЩ. Идеята бе финансирана от Държавния департамент на САЩ. Проектът бе продължение на друга подобна инициатива от 1998 г. между СБИР и Библиотечната асоциация на щата Колорадо. В основата стои реализацията на дейности, свързани с установяване на партньорски връзки между публични библиотеки в България и САЩ (създадени са взаимоотношения между 18 библиотеки). Сред водещите цели на проекта бяха стажове на наши библиотекари в САЩ, обучение на персонала на българските обществени библиотеки за превръщането им в обществени информационни центрове и издаване на учебно пособие за постигане на набелязаните идеи.

Британски съвет

Интерес представлява политиката на Британския съвет за подпомагане на българските библиотеки. Първият обучителен семинар, проведен с неговата подкрепа, бе на тема „Библиотечен мениджмънт и маркетинг (19-22 януари 1993 г. в Асеновград), с участието на 40 библиотекари. През последните години акцентите се поставят върху проекти с дългосрочен ефект. Водещите идеи са ориентирани към

организиране на семинари за библиотекари и към подкрепа за създаване и развитие на нормативната база за българските библиотеки. И в двете насоки се визира по-добрата подготвеност на българските библиотекари. Като актуална илюстрация за тази подкрепа е проектът „Мениджмънт на обществените библиотеки” (2008). Той има за цел да способства за осъвременяване на знанията и управленческите умения на ръководители на общински и читалищни библиотеки, както и да бъдат запознати с добри практики от Великобритания. По този начин се съдейства за повишаване на квалификацията и за професионалното израстване на ръководители на публични библиотеки, за развитието на нашите библиотеки в съответствие с очакванията на обществото и европейските тенденции в библиотечния сектор. Проектът включва: „обучение на обучители” с лектор Том Форест, експерт от Великобритания; провеждане на обучителни семинари в цялата страна за ръководители на общински и читалищни библиотеки; издаване на ръководство „Насоки за развитие на обществената библиотека. Ръководство за библиотечни мениджъри”; посещение на трима български библиотечни специалисти във Великобритания за запознаване с водещи практики, които да организират семинари и да изпълнят ролята на обучители за колеги от нашата страна.

Ценна подкрепа за инициране и реализация на идеите оказва г-жа Цветанка Панова, координатор по програмите от Британския съвет.

Български информационен консорциум (БИК)

От своето създаване през 2002 г. досега БИК се превърна в средище за редица иновационни инициативи, имащи отношение към развитието на библиотечно-информационните специалисти от университетски и специални библиотеки и запознаването им с най-актуалните практики и нововъведения в библиотечния и информационния сектор. Тази политика залегна в основата на семинарите „Ден на технологиите”, „Добри библиотечни практики”, както и при провеждане на национални срещи. В тях регулярно участват водещи експерти и представители на фирми, производители и дистрибутори на продукти, на бази данни, информация и технологии за библиотеките.

СофтЛиб и РС-ТМ

Като част от мисията си фирмите **СофтЛиб** и **РС-ТМ**, производители на специализиран софтуер и на услуги, свързани с въвеждането на автоматизацията и на нови информационни технологии в библиотеките, са въвели в своята практика да организират тренинги и семинари за запознаване, обучение и предаване на знания на

библиотечно-информационните специалисти за достиженията. Така например от своето създаване до 2008 г. СофтЛиб е провела 10 ежегодни семинара за своите потребители.

„Българските библиотеки – място за достъп до информация и комуникация за всеки” на Министерството на културата, Програма ПРООН на ООН

Това е проект, стартирал през 2008 г. като част от инициативата „Глобални библиотеки”, финансирана от Фондация „Бил и Мелинда Гейтс”, която до момента се реализира в Мексико, Чили, Полша, Литва, Латвия, Румъния, Украйна и България. Партньори по проекта в България са Министерство на културата, Програмата на ООН за развитие, Държавната агенция за информационни технологии и съобщения, СБИР и Националното сдружение на общините в Република България. Целта на проекта е да се осигури безплатен достъп до компютри, интернет и обучение на българското население чрез мрежата на обществените библиотеки, за да могат българските граждани да се приобщят към глобалното информационно общество и да се подобри качеството им на живот. Сред целите на инициативата са оценка за нуждите от подготовка на библиотекари и обучението по информационни и комуникационни технологии на персонала на около 1200 обществени библиотеки (на първия етап ще бъдат подкрепени 450 библиотеки). Това е изключително отговорна и мащабна задача, като се има предвид ниското ниво, а на много места липсата и на всякакви познания, квалификация и опит за работа с информационните и комуникационни технологии от страна на библиотекарите. От нейното изпълнение зависят в значителна степен бъдещето, ролята, мястото и влиянието на нашите публични библиотеки в обществото. Обучението трябва да се осъществи в рамките на СБИР в сътрудничество с висшите училища, в които се преподават библиотечно-информационни науки. В този процес е необходимо да се търси сътрудничество с читалищните съюзи и местните власти. Началото на тази дейност започна през септември 2008 г. с подготовка на анкетен формуляр за анализ на опита и знанията на библиотекарите, работещи в библиотеки, които се очаква да бъдат включени в проекта (част от данните от проучването бяха цитирани по-горе). Като последващ елемент на проекта работни екипи подготвиха варианти на учебни планове за квалификация на библиотекари по модула „Знание и умения по управление и организация на библиотеките”. Той е предназначен за формиране на полезен обем от познания за библиотекари без квалификация.

На базата на анализите и на осъществените предварителни стъпки, съобразени с целите на програмата, е разработен амбициозен и гъвкав и „план за обучение”. Стремежът е да бъдат обучени около 3 000 библиотекари за периода 2009-2013 г. Обучението има за задача да спомогне за придобиване на базови умения и компетентности от библиотекарите, така че те да могат да:

- идентифицират и диагностицират информационните нужди на потребителите;
- консултират потребителите за стратегии и техники за търсене на информация;
- обучават потребителите в компютърна грамотност; информационна компетентност;
- планират и ефективно да управляват дейностите на библиотеката като обществен информационен център;
- кандидатстват успешно по проекти и да набират средства за библиотеката;
- разработват програми за местната общност, да развиват партньорства и да привличат застъпници за устойчивото развитие на библиотеката;
- отчитат и анализират резултатите от дейността на библиотеката и успешно да демонстрират ценността и мястото на библиотеката в живота на местната общност;
- общуват ефективно с различни категории потребители.

Тематичните направления са групирани в четири модула с около 250 учебни часа за цикъла на обучението:

- Информационни и комуникационни технологии;
- Организация и управление на работата в обществената библиотека;
- Услуги в модерната библиотека;
- Общуване и работа с хора.

При създаването на учебните програми се предвижда диференциация на курсовете по отношение на сътрудниците от регионалните библиотеки и на тези от читалищните/общински библиотеки. Поставят се по-високи критерии за работещите в регионалните библиотеки. На регионалните библиотеки се възлага роля на обучителни и ресурсни центрове за читалищните и общинските библиотеки. Съобразно замислите на програмата се предвижда да бъдат формирани обучителни центрове в 27-те регионални библиотеки и в около 50 читалищни/общински библиотеки. Обучението ще се осъществява от 15 базови и 150 подбрани обучители от регионалните библиотеки (разпределени пропорционално на потребностите за всяка

от 28-те административни области). При подбора на обучаващите се поставят изискванията те да са:

- висококвалифицирани библиотекари от регионалната библиотека или от добре работещи читалищни библиотеки на територията на областта;
- специалисти по информационни технологии от регионалните библиотеки или от други организации;
- преподаватели и експерти от висши училища, от частния или неправителствения сектор.

За успешното протичане на обучителните сесии се планира подготовка на учебни пособия и материали като част от тях да бъдат предоставяни в режим онлайн. Реализацията на цялостната програма за обучението на библиотекарите ще се осъществява чрез координиране усилията на ръководния екип на *Глобални библиотеки*, ББИА, Съюзът на народните читалища, висшите училища, които предлагат обучение по библиотечно-информационни науки, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, регионалните библиотеки, и висшите училища, които предлагат обучение по библиотечно-информационни науки. В замисъла на стратегията по обучение се залага на контролни механизми за установяване качеството на учебните програми, подготовката на преподавателите и на получените компетентности и знания. Търси се и стабилитет на създадената система за обучение с цел след завършването на проекта да се запази изградената обучителна мрежа. Може да бъде направен изводът, че подобен добре структуриран и изпълнен на план ще допринесе за: сериозна промяна на нагласите в библиотечната колегия; квалифициране на библиотечни сътрудници; постепенно превръщане на обществените библиотеки в модерни информационни средища за хората в населените места.

Заслужава да бъде отбелязано още една инициатива по програма „Глобални библиотеки“. Тя цели запознаване с водещия международен опит. Свързана е с осигурена подкрепа за посещението от 18 български библиотечни специалисти на 75-та конференция и конгрес на ИФЛА, 23-27 август 2009 г. в Милано, Италия. В делегацията, представляваща българската библиотечна колегия на форума, бяха включени регионални координатори по програмата „Глобални библиотеки – България“, директори на регионални библиотеки, представители на академичната общност – преподаватели по библиотечно-информационни науки от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и СВУБИТ, членове на Българската библиотечно-информационна асоциация.

Очертаните дотук политики и подходи са свидетелство за усилията на институции, които имат отношение към развитието на професията и за промяна и подобряване на библиотечния сектор. Наложително е да се осъзнае, че бъдещето на библиотеките зависи от наличието на добре образовани, подготвени и квалифицирани специалисти. Това ще доведе до регулиране и стабилизиране на професията, до издигането на нейния престиж. Водени от отговорността за бъдещето на българските библиотеки и на работещите в тях, част от тези идеи са залегнали в Закона за обществените библиотеки, разработен от екип на СБИР през 2007 г. и приет от Народното събрание през 2009 г.

VII. Законът за обществените библиотеки и изисквания за образователен ценз на персонала в библиотеките

Текстовете, които са намерили място в Закона за обществените библиотеки за образователното равнище на персонала в библиотеките са съобразени с:

- отговорностите и мястото на отделните библиотеки;
- състоянието на наличния персонал;
- възможностите за развитие на персонала;
- институционалната принадлежност на библиотеките и др.

В проектната фаза на Закона, текстовете за образователното ниво на библиотекарите бяха развити в съзвучие с регламентите на Европейската система за трансфер на кредити, приета у нас. Идеята на колектива, изработил документа, беше образователният ценз да се приравнява на основата на натрупани кредити. В зависимост от броя на получените кредитите да се дава правоспособност за работа на различните нива *библиотеки* в библиотечната мрежа. При обсъждането на документа в Народното събрание тези текстове бяха променени. Вместо първоначално предложените бяха приети норми, които се измерват в процентно съотношение съобразно броя на взетите дисциплини от библиотечно-информационния цикъл, без да се прави разлика в коя образователно-квалификационна степен са положени – „бакалавърска” или „магистърска”. Намирам, че с промяната на тези текстове се създаде правен вакуум и възможности за различно тълкуване, което ще води до проблеми при приложението на Закона в тази му част.

В Закона за обществените библиотеки изискванията за заемане на библиотечна длъжност са диференцирани в зависимост от мястото и ролята на обществените и библиотеки в националната мрежа.

1. *Изисквания за библиотечния състав в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“:*

Директор на Националната библиотека може да бъде лице, което е с висше образование, с образователно-квалификационна степен „магистър“ в професионалните области „Хуманитарни науки“ или „Социални, стопански и правни науки“, има поне 5 години професионален опит на ръководна длъжност в библиотека и е хабилитирано лице.

На длъжност библиотекар в Националната библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

- висше образование с образователно-квалификационна степен „магистър“ или „бакалавър“ в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“.
- професионална квалификация, придобита във висше училище, обучението, по която включва най-малко 50 на сто от дисциплини от библиотечно-информационния;
- средно образование с професионална квалификация „библиотекар“.

2. *Изисквания за библиотечния състав в регионалните библиотеки:*

Директор на регионална библиотека може да бъде лице с висше образование с образователно-квалификационна степен „магистър“ в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ и е с 5 години професионален опит в библиотека

На длъжност библиотекар в регионална библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

- висше образование с образователно-квалификационна степен „магистър“ или „бакалавър“ в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ и е с 5 години професионален опит в библиотека.
- професионална квалификация, придобита във висше училище, обучението по която включва най-малко 50 на сто от дисциплини от библиотечно-информационния цикъл.
- средно образование с професионална квалификация „библиотекар“.

3. *Изисквания за библиотечния състав в общинските библиотеки:*

Директор на общинска библиотека може да бъде лице с висше образование с образователно-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър” в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки” и е с три години професионален опит в библиотека.

На длъжност библиотекар в общинска библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

- висше образование с образователно-квалификационна степен бакалавър” или „магистър” в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки”.
- професионална квалификация, придобита във висше училище, която включва най-малко 50 на сто дисциплини, придобити от библиотечно-информационния цикъл.
- средно образование с професионална квалификация „библиотекар”.

4. Изисквания за библиотечния състав в читалищните библиотеки:

Читалищната библиотека се ръководи от **главен библиотекар**. Главният библиотекар трябва да е лице с висше образование с образователно-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър” в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки”.

За читалищна библиотека, с назначени на длъжност библиотекар по-малко от три лица, горното не се прилага.

На длъжност библиотекар в читалищна библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

- професионална квалификация, придобита във висше училище, обучението по която включва най-малко 50% от дисциплини, придобити по библиотечно-информационния цикъл.
- средно образование с професионална квалификация „библиотекар”.

Положителен факт е че, в Закона са предвидени **защитни политики** по отношение на библиотекарите, които заемат библиотечна позиция без нужния образователен ценз, за работещи в библиотеки, на които им остава малко време до пенсиониране и за други подобни казуси. По този начин се дава възможност за безболезнено приложение на регулациите. Така например:

Директорът на Националната библиотека запазва правата си до обявяване на конкурс за длъжността.

Правоотношенията с лицата, работещи по трудово правоотношение, се уреждат съгласно чл. 123 от Кодекса на труда.

Лицата, заварени на длъжностите директор на обществена библиотека по чл. 28, ал. 2 и чл. 34, ал. 2, запазват правата си до обявяване на конкурс за съответната длъжност, но за не повече от 5 години от влизането в сила на закона.

Лицата, заварени на длъжност главен библиотекар на обществена библиотека по чл. 38, ал. 2, запазват правата си, но за не повече от 5 години от влизането в сила на закона.

Лицата, заварени на длъжност библиотекар, запазват правата си, но за не повече от 7 години от влизането в сила на закона.

Сходна е практиката в други страни, където има добре функциониращи библиотечни мрежи. Крайната цел е в библиотеките да работят компетентни специалисти и професионалисти, които да прехвърлят мост към бъдещето в свят на знанието. Независимо от определено недоволство от страна на част от колегията от текстове, свързани с изискванията за специализирано образование на библиотекарите, определено считам, че въпросът е поставен коректно – или добре подготвени библиотекарски или потъващ библиотечен сектор. Библиотечната професия постепенно трябва да стане регулирана.

Изводи

Кризата в библиотечния сектор, особено в първите години след 1989 г., се отрази остро както върху образователното и квалификационното ниво, така и върху подготовката на библиотекарите в нашата страна. Утежняващ фактор е сериозното принижаване на статута на библиотечно-информационната професия. Това води до отлив от професията и демотивация на работещите в нея. Липсата на очертан хоризонт пред библиотекарите и отсъствието на нормативни правила към заемащите и изпълняващите длъжността ”библиотекар”, свързани с гаранции за професията и изисквания към тяхното образователно и квалификационно ниво и развитие, доведоха до сериозен проблем по отношение професионализма на работещите в библиотеките. Това не позволява библиотеките да отговарят на очакванията на обществото и води до загуба на позиции и престиж. Определена промяна на част от тези негативни феномени се очаква да настъпи чрез нормативно регулиране на изискванията за образователното и квалификационното ниво на работещите в

библиотеките. В това отношение трябва да проработят заложените и приети текстове в Закона за обществените библиотеки от 2009 г.

Остава открит обаче въпросът за библиотекарите в университетските, училищните и специалните библиотеки. Това ще доведе и до стабилизиране и издигане престижа на професията, както и за развитието на библиотечната инфраструктура.

Положителен факт през разглеждания период е поставянето на висшето библиотечно-информационно образование на нови релси в съзвучие с тенденциите в общоевропейското образователно пространство. Действията са насочени към модернизирание на учебния процес адекватно на промените и изискванията към библиотечния сектор в глобален контекст. Насоките в следващите години трябва да бъдат свързани с категорично повишаване качеството на преподаване, промяна на формите и методите за представяне на знанията за студентите, сериозна промяна в учебните планове и очертаване на центровете на професионалните компетенции на завършващите. Необходимо е да се отстъпи от нелоялната конкуренция между образователни институции. Да се разшири обменът и мобилността на преподаватели и студенти, да се създават съвместни образователни програми и проекти с чуждестранни партньори. По този начин ще се реализират идеите на ИФЛА за конвертируемост на библиотечните специалисти. Като пример за успешна политика за решаване на посочените акценти може да бъде посочена катедрата "Библиотекознание, научна информация и културна политика" при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Сериозен вакуум съществува по отношение квалификацията на работещите в българските библиотеки. Въпреки правените опити и създаването на звена и програми от СБИР (днес ББИА), от катедра "Библиотекознание, научна информация и културна политика" при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, от Катедрата по библиотекознание и масови комуникации във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и от СВУБИТ липсва ясна концепция, нормативни и финансови предпоставки за нормално развитие на този процес. Стои и въпросът за качеството на предлаганите курсове, както и за статута на издаваните документи. Необходимо е да се установи и орган, който да поставя социалната поръчка към обучаващите институции за съдържателната рамка и изискванията към квалификационните програми. Напълно подходящо е такава роля да се отреди на професионалната организация на библиотечно-информационните специалисти. Такъв е опитът във водещите страни. Тя, в координация с висшите училища, в които се

преподават библиотечно-информационни науки, да работи за регулиране на модела, на учебните програми и планове, и на изискванията за компетенциите на библиотекарите.

Положителна тенденция след 1989 г., свързана с професионалното развитие на библиотечната колегия, е създаването на СБИР (ББИА), рязкото засилване и увеличаване на контактите на образователни институции и на професионални сдружения в нашата страна с фондации, консорциуми, международни организации, чуждестранни представителства, посолства, асоциации, университети, образователни структури и др. Тези взаимоотношения имат особено ползотворна роля за подпомагане на професионалното развитие и израстване на колегията, както и за нейното утвърждаване в международен план. Те намират различно проявление по отношение на формите: образователни семинари; квалификационни начинания; образователни програми; обмяна на опит; конференции; работни срещи за запознаване с иновации и тенденции; подготовка на учебни материали, електронни помагала и др. С годините се наблюдава увеличаване на инициативите, идеите и интересът на участниците в посочените направления. Определено може да се отбележи, че този процес създава добра среда за „озониране“ на професионалните знания, опит и компетенции в библиотечната колегия. Като основни субекти при провеждането на подобни политика могат да се посочат ББИА и нейните регионални дружества, Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и др. Като ключов проблем във визираното направление може да бъде изведен следният: инициативите и проектите обикновено достигат до по-високите нива на библиотечната мрежа и на професионалистите. В тях често пъти участва един и същ кръг от специалисти. Открит остава въпросът за т.нар. библиотекар „единак“ и за работещите в библиотеките на средните по големина и по-малките населени места, които обслужват значителна част от населението на страната и се нуждаят от промяна в своето развитие, познания и компетенции. Надеждите за промяна на тази ситуация идват от програмата „Глобални библиотеки“, посредством която се предвижда обучението на около 3 000 библиотекари от обществените библиотеки.

В свят с налагаща се тенденция за непрекъснато обучение на човешкия фактор през целия живот се изисква в следващите години тази стратегическа политика да налага все повече в нашите библиотечни среди. Още повече, че ние сме призвани да боравим, съхраняваме и предлагаме знанието и новостите, и да участваме в процеса на промяна на комуникациите. Това налага библиотекарите да

са сред водещите в общество, което ориентира своето бъдеще и надежди към информацията, информационните технологии и икономиката на знанието.

Литература

Базили, К., К. Петенати. Виртуалната библиотека. – София : Фондация Отворено общество, 2008. – 170 с.

Библиотеката в новото хилядолетие : 125 години Регионална библиотека „Пенчо Славейков” – Варна : 1883-2008. – Варна, 2008. – 221 с.

Библиотеката - обществен информационен център: ръководство за планиране и изграждане. – София : ABLE , 2004. –160 с.

Гергова, А. Държавна политика и библиотечна стратегия. // *Библиотека*, 2008, № 2, с. 5-11. (Варна, 20-21 март 2008 г. Кръгла маса: Библиотеките – мит и реалност)

Грашкина-Минчева, В. и др. Насоки за развитието на обществената библиотека : Ръководство за библиотечни мениджъри / Съавт. А. Дончева и А. Димчев. – София : Унив. изд. „Св.Климент Охридски”, 2009. – 126 с.

Годишник на Българския информационен консорциум 2007. – София : БИК, 2008. –185 с.

Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, Философски факултет : Кн. Библиотечно-информационни науки. Том 1. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски”, 2008. – 264 с.

Гормън, М. Единен подход към преподаването по библиотекознание. // *Библиотека*, 2005, № 6, с. 5 – 12.

Димчев, А. Образование и квалификация на библиотечните кадри за работа в интернет среда : Из опита на специалност Библиотечно-информационни науки в Софийския университет „Св. Климент Охридски”. // Сб. докл. от нац. конф. „Обществената отговорност на публичните библиотеки и тяхната роля в демократичното общество”, 24-26 септември, 2003, Евксиновград. – София , 2003, с. 48 – 54.

Димчев, А. и др. Закон за обществените библиотеки – основни положения / Съавт.: А. Дончева, В. Грашкина. // Докл. от XVII нац. конф. на СБИР. София, 7-8 юни, 2007. <<http://www.lib.bg/konferencii/nk2007/programa.htm/1.11.2007>; 21.01.2009>

Дончева, А. и др. Постигане на ефективност на функциониране на българските библиотеки чрез законодателни промени / Съавт. А. Димчев. // Българската култура между държавата и пазара : Нац конф. 13–14 юни, 2007 г. на Министерство на културата, Институт за философски изследвания – БАН, СУ „Св. Климент Охридски”, Нов български университет, Институт по Изкуствознание. – София, 2007, с. 138 – 145.

Закон за обществените библиотеки : Проект. // *Библиотека*, 2008, № 4, с. 5 – 19.

Закон за обществените библиотеки. // *Държ. вестник*, № 42, 5 юни, 2009. с. 3–13

Папазова, К. Две години „Център за продължаващо обучение за библиотекари” // *Бюлетин СБИР*, 2003, № 2, с. 34 –37.

Папазова, К., К. Недкова. Курсовете на ЦПОБ – 2002 г. през погледа на техните участници. // *Бюлетин СБИР*, 2003, № 2, с. 37 – 40.

Папазова, К. Центърът за продължаващо обучение за библиотекари през 2005 г. // *Бюлетин СБИР*, 2006, № 1, с. 34 – 37, с. 58 – 63.

Проучване на нуждите на обществените библиотеки : Основни данни от заключителния доклад на ключовите експерти, представен на 15 октомври 2008 г. // Програма „Глобални библиотеки – България”. (Ръкопис)

Меморандум на Съюза на библиотечните и информационните работници. Приет на XVIII Национална конференция „Библиотечната професия в 21 век – промени и предизвикателства”, Велико Търново, 19 – 20 юни 2008 г. // *Библиотека*, 2008, № 4, с. 56 – 57.

Също и в: <<http://www.lib.bg/> ;22.01.2009>

Отчетни доклади на СБИР за дейността на УС на СБИР за периода 1990-2006 г. (Ръкописи.)

Професията библиотекар – сред професиите с бъдеще. // *Нова библиотека*, 2008, № 8 (април), с. 2. [Best Careers of the US News and Word Report for 2008.]

Програма „Глобални библиотеки”. // < <http://www.glbulgaria.bg/> ; 18.10.2009>

Протокол от учредителната конференция на СБИР, 14 март 1990 г. (Ръкопис.)

Уменията на библиотекарите от специалните библиотеки през 21 век. // *Бюлетин на СБИР*, 1997, № 2, с.18 –22.

Учебни програми : Център за продължаващо обучение на библиотекари (ЦПОБ) / Състав А. Димчев. - София : СБИР и Фондация „Отворено общество”, 2000. – 43 с.

Харизанова, О. Българските библиотеки и информационното общество : Готовност за интегриране в обществото на знанието. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски”, 2007. – 179 с..

Янакиева, Т. Образователни идеи в областта на библиотечно-информационното образование в България. // *Libraries, Globalisation and Cooperation : Papers from the Intern. Conf. held in Sofia, Bulgaria, 3 – 5 Nov. 2004 / Ed. by Herbert K. Achleitner, Al. Dimchev. – Sofia, 2005, p. 43 –51.*

Янакиева, Т. Изпреварваща роля на библиотечно-информационното образование в България като фактор за развитие на информационното общество. // Библиотечни дискурси : Юбил. сб., посветен на 60-год. на Александра Дипчикова. – София, 2006, с. 100 – 110.

Янакиева, Т. Библиотечно-информационното образование – смяна на парадигмата? // Българската култура между държавата и пазара : Нац конф. 13 – 14 юни, 2007 г. на Министерство на културата, Инст. за философски изследвания – БАН, СУ „Св. Климент Охридски”, Нов български университет, Институт по изкуствознание. – София, 2007, с. 151 – 157.

Янакиева, Т. Тодор Боров – създател на модела на българското висше образование в областта на библиотечно-информационните науки. // *Библиотека*, 2007 № 3, с. 46 – 54.

Янакиева, Т. Европейски перспективи и български реалности на библиотечно-информационното образование : Смяна на парадигмата? // Книга, четене, библиотека : Сб. докл. от три кръгли маси, посветени на проблеми на книжния сектор в България. – София, 2008, с. 133 – 142. (Кръгла маса: Библиотеките – мит и реалност).

Янакиева, Т. Създаване и развитие на библиотечното образование в СУ „Св. Климент Охридски” : Специфика и интегритет в съобществото на университетските дисциплини. // *Год. СУ. Филос. фак. Кн. Библиотечно-информ. науки*, т. 1, 2008, с. 5 – 43.

Янакиева, Т. Трансформации в концепциите за развитие на академичното библиотечното образование в България // *Професия. Поприще. Призвание : Юбил. сб., посветен на 65-год.та Радка Колева*. – София, 2008, с. 151 – 168.

Устав на СБИР. // <<http://www.lib.bg>>

ALA : Statement of core competences [Electronic resource]. 05. 2005. // <[www.ala.org/ala/accreditation/prp/ DraftCoreCompetencie.pdf](http://www.ala.org/ala/accreditation/prp/DraftCoreCompetencie.pdf) ; 08.03.2009>

Digital Libraries. Curriculum Development. // <http://curric.dlib.vt.edu/DLcurric_images/ModuleFramework2008-08-23.pdf/ ; 20.01.2009>

Dimchev, A., K. Anguelova. New Possibilities and Chances for Cooperation. // Intern. Conf. Book Studies, Libraries and Information Science in the Contemporary World, held in Warsaw, 26-28 May, 2003. // *Nauka o ksiazce, bibliotece i informatzji we wspolczesnym swiecie* (Warsaw), 2003, p. 48 - 56.

Dimchev, A. New Possibilities and Chances for Cooperation. 2003. // <<http://www.courses.maine.edu/>>

Dimchev, A. et al. The Profession of the Librarian and its Problems / Coauth. M. Kapitanova. // Libraries and Women International Scientific Conference Organized by the St. St. Cyril and Methodius National Library Sofia, 24-26th September 2003. - Sofia, 2004, p. 45 – 56.

Dimchev, A. et al. „Better Late Than Never!” : Information Literacy Education for Faculty of Philosophy Students at Sofia University „St. Kl. Ohridski” / Coauth. K. Angelova. // The Intern. Scientific Conf. „The Information Literacy and Lifelong Learning”, 5-7 Oct. 2007, Belgrade , Summary Book, p. 61– 64.

Education and Training Section. Strategic Plan 2007-2008. // <<http://www.ifla.org/>>

IFLA Library 3.0: Where Art Our Skills? [Electronic resource] 2007. // <www.ifla.org.sg/IV/ifla73/papers/151-Saw_Todd-en.pdf ; 30.05.2009>

IFLA SET Strategic Plan 2007-2009. Draft vol. 1. 17 Oct. 2007. // <<http://www.ifla.org/>>

LIS Education in Europe: Joint Curriculum Development and Bologna Perspectives : A Working Seminar for Specially Invited Library&Information Science (LIS) Educators from European Countries at the Royal School of Invited Library&Information Science (RSLIS), 11–12 august 2005. p?

Spies, P. Libraries, Leadership and the Future. // *Libraries Management*, Vol. 21, N 3, 2000, p. 123 - 127.

Strategies for Regenerating the Library and Information Profession. // *IFLA Express Issue*, N 5 (Word Library and Information Congress: 75th IFLA General Conferences and Assembly „Libraries create futures: Building of Cultural Heritage”), p. 7.

Vranesh, A. et al. The Information Society : Barriers to the Free Access to Information / Coauth.: H. Achleitner, A.Dimchev, A.Lasic-Lazic, Marcovich. // *European Curriculum Reflection on Library and Information Science Education* / Ed. by Leif Kajberg and Leif Lorring, The Royal School of LIS. – Copenhagen, 2006, p. 101 – 120. [PDF.]